Warszawa, dnia 7 grudnia 2015 r.

Poz. 1207

UCHWAŁA NR 213
RADY MINISTRÓW

z dnia 6 listopada 2015 r.

w sprawie zatwierdzenia „Programu ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej wraz z Planem działań na lata 2015–2020”

Na podstawie art. 111 ust. 3 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2015 r. poz. 1651, 1688 i 1936) Rada Ministrów uchwala, co następuje:

§ 1. Zatwierdza się „Program ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej wraz z Planem działań na lata 2015–2020”, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Uchwała wchodzi w życie z dniem następującym po dniu ogłoszenia.

Prezes Rady Ministrów: *E. Kopacz*

Załącznik do uchwały nr 213 Rady Ministrów
z dnia 6 listopada 2015 r. (poz. 1207)

Program ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej

wraz z

Planem działań na lata 2015–2020

Spis treści:

1. Wprowadzenie 4
2. Uwarunkowania realizacji Programu. 5
3. Diagnoza obecnej sytuacji. 6
3.1. Stan rozpoznania różnorodności biologicznej. 6
3.2. Stan zachowania różnorodności biologicznej. 8
3.3. Wpływ użytkowania na stan różnorodności biologicznej. 9
4. Zagrożenia i prognoza trendów zmian różnorodności biologicznej. 11
5. Założenia Programu 14
5.1. Obszar realizacji Programu 14
5.2. Priorytetowe kierunki działań w Programie 14
6. Wizja różnorodności biologicznej Polski 2020. 16
7. Cele Programu 17
7.1. Cel główny 17
7.2. Cele szczegółowe i kierunki interwencji 17
8. Realizacja Programu 18
8.1. Podmioty odpowiedzialne i uczestniczące. 18
8.2. Instrumenty realizacji Programu. 19
9. Mechanizm okresowego przeglądu oraz weryfikacji celów. 20
10. Plan działań na lata 2015–2020 22
11. Indeks skrótów stosowanych w Programie: 51

1. Wprowadzenie

Ochrona i zrównoważone użytkowanie całego dziedzictwa przyrodniczego były głównym tematem obrad podczas Konferencji Narodów Zjednoczonych na temat Środowiska i Rozwoju odbywającej się w 1992 r. (tzw. Szczyt Ziemi) w Rio de Janeiro w Brazylii. Przyjęto wówczas i podpisano Konwencję o różnorodności biologicznej (CBD), która wprowadziła do polityk na całym świecie nowe standardy ochrony i zrównoważonego użytkowania zasobów przyrody w reakcji na niepokojące negatywne trendy, wskazujące na utratę różnorodności biologicznej i funkcji ekosystemów w skali globalnej. Różnorodność biologiczna to nie tylko bogactwo genów, gatunków i ekosystemów, które powinniśmy chronić dla wartości samych w sobie, ale jest to kapitał naturalny, od którego zależy jakość rozwoju społecznego i gospodarczego każdego kraju. Dlatego utrata różnorodności biologicznej i funkcji ekosystemów jest postrzegana jako jedno z największych zagrożeń środowiskowych na świecie. Mimo to zabrakło odpowiedniej determinacji w dążeniu do zatrzymania procesu ubożenia zasobów przyrodniczych w myśl ambitnie wytycznego celu osiągnięcia tego do 2010 roku.

Polska ratyfikowała Konwencję w 1996 r. i przyjęła na siebie wszystkie zobowiązania wynikające z jej przepisów (Dz. U. z 2002 r. Nr 184, poz. 1532). Zgodnie z art. 6 Konwencji o różnorodności biologicznej oraz z art. 111 ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2015 r. poz. 1651), nasz kraj powinien sporządzić program ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej wraz z planem działań zgodnie ze swoimi szczególnymi warunkami i możliwościami. Niniejszy Program wypełnia te wymogi i jest kontynuacją *Krajowej strategii ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej oraz Programu działań na lata 2007–2013,* jak również analogicznego dokumentu, obejmującego lata 2003–2006. W latach 2007–2013 zakładano realizację 8 celów strategicznych, 77 celów operacyjnych i 134 zadań, które miały doprowadzić do:

- uzyskania kompletnej inwentaryzacji stanu różnorodności biologicznej;
- stworzenia sprawnie funkcjonującego systemu monitoringu przyrodniczego;
- zapewnienia wiarygodnej i aktualnej informacji, umożliwiającej prowadzenie skutecznej polityki ochrony i użytkowania różnorodności biologicznej;
- zachowania i wzmocnienia istniejącej różnorodności biologicznej na poziomie wewnątrzgatunkowym, międzygatunkowym i ponadgatunkowym, a w tym:
  - zachowania w stanie nieprzekształconym najcenniejszych przyrodniczo obszarów Polski;
  - utrzymania zasobów genetycznych dziko żyjących roślin i zwierząt zagrożonych wyginięciem oraz ważnych dla badań naukowych i hodowli w warunkach kolekcji *ex situ* i banków genów;
- rozwoju badań naukowych i analiz integrujących różne aspekty różnorodności biologicznej;
- stworzenia szerokiego dostępu do aktualnych informacji na temat znaczenia, stanu, zagrożeń oraz zasad ochrony i wykorzystywania różnorodności biologicznej;
- wykreowania postaw, przekonań i systemów wartości sprzyjających zachowaniu różnorodności biologicznej;
- uwzględnienia wymogów ochrony przyrody i zasad jej zrównoważonego użytkowania we wszystkich politykach i programach sektorowych;
- zminimalizowania negatywnych oddziaływań działalności gospodarczej na stan różnorodności biologicznej;

- podniesienia poziomu życia na obszarach o wysokich walorach przyrodniczych przez priorytetowe ich traktowanie w dostępie do różnych źródeł finansowania;
- wykorzystania współpracy międzynarodowej na rzecz ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej.

Nie wszystkie założone cele i zadania zostały zrealizowane, chociaż poziom finansowania działań z zakresu ochrony różnorodności biologicznej w latach 2007–2013 znacząco wzrósł. Przeznaczono około 1 mld euro na realizacje co najmniej 500 projektów m.in. z zakresu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz ochrony gatunkowej (*in situ*, *ex situ*), kształtowania postaw społecznych sprzyjających ochronie środowiska, w tym różnorodności biologicznej na obszarach Natura 2000, zwiększania drożności korytarzy ekologicznych, sporządzania planów zadań ochronnych dla ponad 400 obszarów Natura 2000. W ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007–2013 wsparto działania rolnośrodowiskowe na powierzchni około 250 tys. ha cennych przyrodniczo użytków rolnych.[1)] W efekcie 16% zadań Krajowej strategii zostało zrealizowanych. Pozostałe zadania wymagają kontynuacji, ponieważ mają charakter działań ciągłych lub nie mogły być wykonane w pełnym zakresie w zakładanym czasie. Wynikało to z ograniczonego poziomu finansowania działań, niedostatecznej integracji różnorodności biologicznej z politykami sektorowymi, skali zaplanowanych działań.

Niniejszy Program ma na celu skuteczne ograniczenie negatywnych trendów prowadzących do utraty różnorodności biologicznej i ugruntowanie zrównoważonego gospodarowania zasobami przyrody w powiązaniu z możliwościami, jakie stwarza unijna perspektywa finansowa 2014–2020. Program jest rozwinięciem i narzędziem realizacji wybranych zadań ujętych w *Strategii „Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko – perspektywa do 2020 r."*, przyjętej uchwałą Rady Ministrów z dnia15 kwietnia 2014 r. (M.P. poz. 469).

2. Uwarunkowania realizacji Programu

Przygotowując założenia Programu, należało uwzględnić globalny i europejski dorobek Konwencji w zakresie wskazań strategicznych i kierunków działań, jaki aktualnie obowiązuje. Kierunkowym dokumentem, przyjętym podczas obrad Dziesiątego Posiedzenia Konferencji Stron CBD w 2010 r. w Japonii, jest nowa globalna strategia różnorodności biologicznej na lata 2011–2020, z wizją do 2050 r. Ustanowiono wówczas tzw. cele Aichi, ujęte w ramach pięciu celów przewodnich, które zobowiązują Strony Konwencji do:

- zlikwidowania przyczyn utraty bioróżnorodności przez włączenie działań na rzecz ochrony przyrody w programy rozwoju gospodarki kraju we wszystkich sektorach, tak na szczeblu rządowym, jak i na poziomie społeczeństwa;
- ograniczenia bezpośrednich presji na różnorodność biologiczną oraz promowanie trwałego i zrównoważonego użytkowania;
- poprawy stanu ochrony różnorodności biologicznej przez zachowanie różnorodności genetycznej na poziomie genów, gatunków i ekosystemów;

1) Źródło danych: Priorytetowe ramy działań dla sieci Natura 2000 na wieloletni program finansowania w latach 2014–2020 (Ministerstwo Środowiska 2013 r.).

- zwiększenia możliwości powszechnego wykorzystania pożytków wynikających z różnorodności biologicznej oraz funkcji, jakie spełniają ekosystemy;
- poprawy możliwości wprowadzania w życie przepisów Konwencji przez wdrażanie procesów planowania z udziałem różnych partnerów, odpowiednie zarządzanie wynikami badań naukowych i wzmocnienie potencjału instytucjonalnego.

W maju 2011 r. Komisja Europejska opublikowała zasadniczy dokument pt. *Nasze ubezpieczenie na życie i nasz kapitał naturalny – unijna strategia ochrony różnorodności biologicznej na okres do 2020 r.* (zwana dalej – Unijną strategią), który transponuje globalną strategię i cele Aichi, zobowiązując kraje członkowskie UE do ich szybkiego wdrożenia. Przewodnim celem tego dokumentu jest powstrzymanie utraty różnorodności biologicznej i degradacji funkcji ekosystemów w UE do roku 2020 oraz przywrócenie ich w możliwie największym stopniu, a także zwiększenie wkładu UE w zapobieganie utraty zasobów różnorodności biologicznej na świecie. Unijna strategia obejmuje sześć wzajemnie uzupełniających się celów:

– Cel 1: Pełne wdrożenie Dyrektywy ptasiej i siedliskowej,
– Cel 2: Utrzymanie i odbudowa ekosystemów i ich funkcji,
– Cel 3: Zwiększenie wkładu rolnictwa i leśnictwa w utrzymanie i wzmocnienie różnorodności biologicznej,
– Cel 4: Zapewnienie zrównoważonego wykorzystania zasobów rybnych,
– Cel 5: Zwalczanie inwazyjnych gatunków obcych,
– Cel 6: Pomoc na rzecz zapobiegania utracie światowej różnorodności biologicznej.

Globalna strategia i Unijna strategia stały się kluczowymi wyznacznikami niniejszego *Programu ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej wraz z Planem działań na lata 2015–2020*, który stanowi wkład Polski w wypełnienie celów przewodnich tych strategii, w tym zwłaszcza poprawę stanu zachowania różnorodności biologicznej i pełniejsze powiązanie jej ochrony z rozwojem społecznym i gospodarczym kraju.

3. Diagnoza obecnej sytuacji

3.1. Stan rozpoznania różnorodności biologicznej

Bogactwo różnorodności biologicznej w naszym kraju jest wypadkową wielu zmiennych, wynikających z położenia i ukształtowania geograficznego, warunków glebowych, wpływu klimatu, poziomu rozwoju społecznego i gospodarczego, uwarunkowań historycznych. Kształtuje ją rozmaitość krain geograficznych: górskich, nizinnych, nadmorskich i morskich. Sprzyja także położenie kraju na pograniczu klimatów – atlantyckiego i kontynentalnego. Przyroda polska zawiera w sobie cechy przyrody Europy, czego przejawem jest występowanie wielu gatunków na granicy zasięgu. Nad Polską krzyżują się liczne szlaki europejskich przelotów ptaków oraz nietoperzy. Racjonalna gospodarka leśna i ekstensywny charakter rolnictwa w wielu regionach kraju sprzyja bogactwu różnorodności siedlisk przyrodniczych i gatunków.

Według dotychczasowych szacunków liczba gatunków zarejestrowanych w Polsce kształtuje się na poziomie 60 tys., w tym m.in.: 2415 gatunków roślin nasiennych, 35 368 gatunków fauny.

Z kolei liczba wyróżnionych zespołów roślinnych wynosi 485. Gromada ssaków reprezentowana jest w Polsce przez 105 gatunków, ryb przez 130 gatunków, płazów i gadów odpowiednio 18 i 9 gatunków. Ptaki w Polsce są liczną gromadą reprezentowaną przez 395 gatunków. Liczebności populacji najbardziej znanych krajowych gatunków zwierząt chronionych wynoszą: niedźwiedź brunatny – 164, wilk – 1122, ryś – 308, żubr – 1361, kozica – 334, bóbr – 96 658, głuszec – 470, cietrzew – 446 osobników[2)]. Liczebność morświna ocenia się w całym Bałtyku na co mniej 447[3)] osobników, co stawia go w rzędzie gatunków skrajnie zagrożonych.

W ostatnich dwóch dekadach, a zwłaszcza po 2004 roku, wiedza o rozmieszczeniu gatunków i siedlisk oraz o stanie ich ochrony znacząco się poprawiła. Na zlecenie Lasów Państwowych, w latach 2006–2007 na gruntach Skarbu Państwa w zarządzie PGL LP wykonano inwentaryzację przyrodniczą siedlisk i gatunków z załącznika II dyrektywy Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz. Urz. WE L 206 z 22.07.1992, str. 7, z późn. zm.; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 2, str. 102, z późn. zm.), zwanej dalej „Dyrektywą siedliskową". Rok później na zlecenie Ministerstwa Środowiska uruchomiono w skali kraju prace inwentaryzacyjne na potrzeby budowania i wdrażania sieci Natura 2000. Objęto nimi ok. 90% obszarów specjalnej ochrony ptaków, dbając o wysoką jakość prac inwetaryzacyjnych w zakresie liczenia populacji ptaków i wypracowując metodyczny standard dla tego typu badań. Od 2006 roku prowadzone są, na zlecenie i pod kontrolą Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska, prace w ramach monitoringu przyrodniczego, które objęły prawie wszystkie gatunki i siedliska z Dyrektywy siedliskowej oraz ptaki na terenie całego kraju. Niezależnie, od 1989 roku, wykonywane są badania monitoringowe gatunków w programach jednostkowych, dotyczące np. żubra, susła perełkowanego i moręgowanego, wilka, rysia, warzuchy polskiej, schronień nietoperzy, które dały podstawę do opracowania szczegółowych planów ich ochrony i restytucji. Jednak aktualne rozmieszczenie wielu gatunków jest wciąż nie do końca poznane. Dotyczy to zwłaszcza bezkręgowców (chrząszcze, mięczaki), ale też i niektórych kręgowców (ryby, nietoperze). Wśród roślin są gatunki o niegdyś stosunkowo dużej liczbie znanych stanowisk, z których wiele nie zostało potwierdzonych od lat. Obserwacje wskazują na zanik znacznej ich części (np. leniec bezpodkwiatkowy, sasanka otwarta, arnika górska)[4)].

Kierując się uwarunkowaniami realizacji Programu, uznano, że należy koncentrować obszar jego interwencji do określonej grupy siedlisk i gatunków, priorytetowych dla Programu, ze względu na pilne potrzeby ich ochrony uzasadnione stanem zagrożenia wyginięciem w skali krajowej czy europejskiej. Są to gatunki i siedliska przyrodnicze, chronione w ramach krajowego systemu ochrony przyrody, w tym zwłaszcza sieci Natura 2000. Zaliczono do nich: 81 typów siedlisk przyrodniczych, 40 gatunków roślin, 80 gatunków zwierząt oraz 74 gatunki ptaków z Załącznika I dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (Dz. Urz. UE L 20 z 26.01.2010, str. 7, z późn. zm.), zwanej dalej „Dyrektywą ptasią", i 83 gatunki ptaków wędrownych.

---

2) GUS. Ochrona środowiska 2014.

3) Na podstawie danych statystycznego monitoringu akustycznego bałtyckich morświnów SAMBAH

4) Makomaska-Juchiewicz M. i Perzanowska J. 2013. Inwentaryzacja i waloryzacja gatunków i ich siedlisk na terenie kraju – stan wiedzy i perspektywy ochrony. IOP Kraków.

3.2. Stan zachowania różnorodności biologicznej

Lista gatunków zagrożonych w naszym kraju jest obszerna i stale się powiększa. *Czerwona lista roślin i grzybów Polski* (2006 r.) zawiera 506 gatunków roślin naczyniowych w mniejszym lub większym stopniu zagrożonych wyginięciem, wymarłych lub zaginionych, co stanowi 21% rodzimej flory w tej grupie. Liczba gatunków roślin naczyniowych wymierających/krytycznie zagrożonych wynosi 144. *Polska Czerwona Księga Zwierząt-Kręgowce* (2001 r.) wymienia 130 gatunków mających różny stopień zagrożenia wyginięciem bądź już wymarłych, w tym 76 gatunków krytycznie zagrożonych. Spośród ptaków Polski najwyższy stopień zagrożenia wykazuje rząd grzebiących, liczący 7 gatunków, z czego 5 jednostek znajduje się na liście gatunków zagrożonych. W wodach słodkich aktualnie na terytorium Polski najbardziej zagrożonych jest 37 taksonów minogów i ryb. W najwyższych kategoriach zagrożenia znajdują się gatunki dwuśrodowiskowe ryb – jesiotr ostronosy, łosoś, minóg morski, parposz, aloza, certa, ciosa, minóg rzeczny, jak również głowacica.

Na skutek zachowania rolnictwa ekstensywnego, w Polsce przetrwało wiele lokalnych ras zwierząt gospodarskich i starych odmian roślin uprawnych. Regiony występowania starych odmian znajdują się głównie w południowej części kraju i w regionie górskim, gdzie np. w starych przydomowych czy przyklasztornych sadach przetrwały tradycyjne odmiany gatunków drzew owocowych. W skład zasobów genetycznych zwierząt, oprócz wysokowydajnych ras o zasięgu międzynarodowym, wchodzi 90 rodzimych ras, odmian i linii zwierząt gospodarskich, objętych programami ochrony. Są one utrzymywane zwykle w ekstensywnych systemach produkcji, które zapewniają optymalne warunki środowiskowe dla tych ras – wolny wybieg, naturalne pasze, wypas. Są to m.in. rodzime rasy bydła (np. polskie bydło czerwone i białogrzbiete, bydło czarno-białe i czerwono-białe w starym typie), konie (np. konik polski, hucuł czy konie zimnokrwiste sztumskie i sokólskie), świnie (złotnicka pstra, złotnicka biała, puławska), owce (np. wrzosówka, świniarka czy polska owca górska) oraz kury, kaczki, gęsi, zwierzęta futerkowe, pszczoły i ryby hodowlane[5)].

Nowego spojrzenia na stan zachowania różnorodności biologicznej dostarcza kompleksowa ocena stanu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków wyróżnionych w Dyrektywie siedliskowej, wyniki której przedstawiono w poniższej tabeli[6)], w podziale na regiony biogeograficzne Polski (kontynentalny i alpejski):

5) Ekspertyza nt. ochrony różnorodności biologicznej na obszarach wiejskich. MRiRW, 2012.
6) Dane Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska, 2013.

Stan ochrony wg kategorii	Stan ochrony w % liczby badanych obiektów (stan na 2012 r.)					
	Region kontynentalny			Region alpejski		
	Siedliska przyrodnicze	Rośliny	Zwierzęta	Siedliska przyrodnicze	Rośliny	Zwierzęta
FV	10	22	30	39	50	32
U1	54	53	41	49	45	21
U2	28	25	12	10	5	9
XX	8	0	17	2	0	38

Skróty oznaczają: FV – stan właściwy, U1 – stan niezadowalający, U2 – stan zły, XX – stan nierozpoznany

Według tej oceny najlepiej zachowane są siedliska i gatunki w regionie gór i pogórzy (regionie alpejskim). Znacznie gorsze wyniki uzyskano dla terenów nizinnych kraju, zaliczonych do regionu kontynentalnego. Na 72 typy siedlisk przyrodniczych branych pod uwagę w tabeli zaledwie 7 (10%) jest we właściwym stanie zachowania (FV), natomiast w niezadowalającym (U1) bądź złym (U2) – 62 siedliska. Generalnie stan zachowania siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt priorytetowych jest w przewadze niezadowalający (U1) lub zły (U2). Tylko 30% monitorowanych zasobów wykazało właściwy stan ochrony.

3.3. Wpływ użytkowania na stan różnorodności biologicznej

Główną ostoją różnorodności biologicznej na terenach rolniczych, które zajmują w Polsce 59,9% powierzchni kraju, są trwałe użytki zielone. Zajmują one 12,4% powierzchni kraju oraz 20,7% powierzchni użytków rolnych, mniej niż średnia unijna wynosząca 35,6%[7)]. Korzystne dla stanu zachowania różnorodności biologicznej i krajobrazowej jest duże rozdrobnienie gruntów tworzące bogatą mozaikę działek z towarzyszącymi im licznymi miedzami, zadrzewieniami śródpolnymi, żywopłotami oraz fragmentami naturalnych ekosystemów w postaci oczek wodnych, torfowisk itp. Na terenach rolniczych występuje około 45 zbiorowisk roślinnych Polski oraz około 700 gatunków zwierząt kręgowych, w tym około 100 gatunków ptaków, z których 34 są ściśle związane z terenami rolniczymi. Wiele z nich stanowi istotny zasób populacji unijnych, jak np: wodniczka 89,9%, bocian biały 38,4%, dubelt 27,7%, skowronek 21,2%, derkacz 19,8%[8)]. Dane te wskazują, że użytkowanie siedlisk rolniczych jest nadal przyrodniczo zrównoważone, mimo dynamiki zmian zachodzących w rolnictwie w zakresie produkcji i struktury użytkowania gruntów. Jednakże ocena stanu zachowania większości siedlisk przyrodniczych i wielu gatunków terenów rolniczych, wg najnowszych wyników Państwowego Monitoringu Przyrodniczego prowadzonego w latach 2007–2012, wypada niekorzystnie. Przeważa niezadowalający (U1) lub zły (U2) stan zachowania monitorowanych siedlisk łąkowych, murawowych i torfowiskowych. Wskaźnik liczebności pospolitych ptaków krajobrazu rolniczego (*Farmland Bird Index*) w latach 2012 i 2013 kształtował się na poziomie o 16–18% niższym niż w roku 2000, wskazując na

7) GUS Rocznik statystyczny rolnictwo 2014 r.

8) Wilk T., Jujka M., Krogulec J., Chylarecki P. 2010. Ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym w Polsce. Marki. OTOP.

stopniowe ubożenie populacji ptaków notowane w ciągu ostatnich lat. Bardziej szczegółowe analizy wykazują, że dynamika zmian wskaźnika na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat była powiązana z postępującą intensyfikacją rolnictwa oraz z warunkami pogodowymi w okresie zimowym[9)].

Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione zajmują 9 600 tys. ha – 30,7% powierzchni kraju[10)]. Są najmniej zniekształconą formacją przyrodniczą, stanowiąc niezbędny składnik zielonej infrastruktury Polski. Charakterystyczną cechą zróżnicowania przestrzennego lasów w Polsce jest nierównomierność rozmieszczenia oraz znaczne rozproszenie kompleksów leśnych. Największy udział lasów charakteryzuje północną, zachodnią oraz południowo-wschodnią część kraju. Lesistość Polski wg GUS 2012 wynosi 29,4%. Rozdrobnione lasy prywatne mają znaczący udział w zwiększaniu walorów krajobrazowych obszarów wiejskich: w Polsce jest ponad 1,61 mln ha lasów należących do osób fizycznych, co stanowi ponad 5% powierzchni kraju[11)]. Gospodarka leśna jest ukierunkowana na zachowanie trwałości lasów, ciągłości ich wielostronnego użytkowania oraz powiększanie zasobów leśnych. Obszarami chronionymi objętych jest 41,4% powierzchni lasów, w tym na gruntach Skarbu Państwa w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe chronione siecią Natura 2000 – jest 38% powierzchni. Na gruntach w zarządzie PGL LP wyznaczono do 2014 roku 3267 stref ochrony ostoi, które są miejscami rozrodu i regularnego przebywania gatunków chronionych o łącznym areale wynoszącym 144 705 ha. Strefy te tworzone są w celu ochrony ptaków, ssaków, gadów, owadów, roślin i porostów. Największą powierzchnię stref całorocznej ochrony wyznaczono dla ptaków. Wskaźnik liczebności pospolitych ptaków leśnych (Forest Bird Index), po dynamicznym wzroście obserwowanym w pierwszej dekadzie XXI wieku, od czterech lat utrzymuje się na zbliżonym poziomie, około 25% ponad wartością referencyjną z roku 2000. Podobnie jak na obszarach rolnych, stan ochrony 15 leśnych siedlisk przyrodniczych objętych monitoringiem w ramach PMŚ w latach 2007–2013 jest w przewadze niezadowalający lub zły. Jednym z powodów tego stanu są niewielkie zasoby martwego drewna. Drewno martwych drzew jest ważnym elementem ekosystemu leśnego, wpływającym korzystnie na fizyczne, chemiczne i biologiczne właściwości gleby, a także stwarzającym dobre warunki do rozwoju wielu organizmów. Wyniki Wielkoobszarowej Inwentaryzacji Stanu Lasów w Polsce wskazują, że aktualnie w lasach na obszarze całego kraju znajduje się przeciętnie około 5,9 m^3/ha grubizny brutto drewna martwego, z czego na drewno martwe leżące przypada 2,6 m^3/ha, a na drewno martwe stojące 3,3 m^3/ha[12)]. Jednym z zadań współczesnego leśnictwa wielofunkcyjnego jest monitorowanie stanu zasobów martwej materii organicznej w lesie – zasoby te stale rosną.

Zakres polskiej odpowiedzialności za strukturę i jakość zasobów przyrodniczych rozciąga się także na Morze Bałtyckie – 2005 km^2 morskich wód wewnętrznych, 8682 km^2 morza terytorialnego oraz 22 634 km^2 wyłącznej strefy ekonomicznej. Gatunki o zasadniczym znaczeniu ekologicznym, takie jak dorsz bałtycki, zostera morska czy omułek jadalny, nie posiadają swoich naturalnych funkcjonalnych dublerów, co czyni biocenozy bałtyckie stosunkowo wrażliwe na różnego rodzaju antropogeniczne oddziaływania. Liczbę gatunków słonawowodnych określa się na 5–22, słodkowodnych 1–12, natomiast kosmopolitycznych na 2–5. Glony morskie,

9) Biuletyn monitoringu przyrody. Monitoring Ptaków Polski w latach 2012–2013 nr 11 (2013/1). GIOŚ, praca zbior.
10) GUS. Ochrona środowiska 2013.
11) GUS. Leśnictwo 2012.
12) Wielkoobszarowa inwentaryzacji stanu lasów w Polsce wyniki za okres 2010 –2014 etap 2.5.1.b.

przytwierdzone do dna, tworzą w Bałtyku Południowym grupę około 20 gatunków. W polskich obszarach morskich najliczniejszą grupę stanowią skorupiaki, których jest ponad 200 gatunków. Struktura ekologiczna ichtiofauny jest zróżnicowana. Na odnotowanych ponad 100 gatunków tylko ok. 50 na stałe zasiedla polskie obszary morskie. Wśród morskich ssaków w polskich wodach regularnie odnotowywane są cztery gatunki: foka szara, foka pospolita, foka obrączkowana (nerpa) oraz jedyny bałtycki waleń – morświn, których stan ochrony oceniany jest jako zły. Ptaki w rejonie Bałtyku reprezentowane są przez 340 gatunki, migrujące w większości między miejscami zimowania a wiosenno-letnimi terenami lęgowymi. Niektóre gatunki, szczególnie z północnej Rosji, zatrzymują się na zimowiskach południowego Bałtyku (m.in. kaczka lodówka, kaczka czernica, łabędź niemy, bernikla kanadyjska, mewa srebrzysta, uhla). Lęgi odbywają tutaj zarówno ptaki słodkowodne, jak i morskie. W strefie przymorskiej i morskiej powołano 17 obszarów sieci Natura 2000, w tym 8 specjalnych obszarów ochrony siedlisk (SOO), 8 obszarów specjalnej ochrony ptaków (OSO) i jeden obszar o statusie SOO i OSO. Stan wiedzy o siedliskach przyrodniczych Morza Bałtyckiego i stref przymorskich jest niezadowalający.

Wg Priorytetowych Ram Działań (w skrócie PAF[13)], opracowanych w 2013 r.) największe niekorzystne przekształcenia różnorodności biologicznej są związane z naturalnymi procesami biotycznymi i abiotycznymi wywołanymi zmianami zachodzącymi w sposobie gospodarowania w sektorze rolnictwa i leśnictwa. Aż 80% siedlisk ulega przekształceniu w wyniku procesów naturalnych (np. sukcesja roślinności, synantropizacja, eutrofizacja). Druga kategoria zagrożeń, związana ze zmianami zachodzącymi w zagospodarowaniu przestrzeni (fragmentacja i zabudowa), w rolnictwie (intensyfikacja bądź odłogowanie) oraz niektórymi długofalowymi działaniami przeszłej gospodarki leśnej realizowanej 60 lat temu, negatywnie oddziałuje aż na 70% siedlisk i 61% gatunków. Negatywny wpływ ma również gospodarka rybacka oraz łowiecka, która choć prowadzona na niewielką skalę, wpływa na najbardziej cenne gatunki. Zagrożenie powiązane z tymi gospodarkami zidentyfikowano dla 31% gatunków.

4. Zagrożenia i prognoza trendów zmian różnorodności biologicznej

Istotnym czynnikiem wpływającym na funkcjonowanie przyrody są bariery przerywające ciągłość korytarzy ekologicznych. Fragmentacja siedlisk oceniana jest jako jedno z głównych zagrożeń utraty różnorodności biologicznej. Osłabia możliwość adaptacji gatunków do zmian klimatycznych, oddziaływającą na ich zasięgi występowania i fenologię, co zmniejsza przeżywalność gatunków przy ograniczonej ich zdolności do przemieszczania się na nowe tereny. Do barier o największym wpływie trzeba zaliczyć infrastrukturę drogową (autostrady i drogi ekspresowe wraz z ekranami akustycznymi) oraz rozproszoną zabudowę przerywającą sieć powiązań ekologicznych. Do fragmentacji środowiska przyczyniają się również budowle piętrzące na rzekach, niewyposażone w prawidłowo funkcjonujące przepławki. Problemami w tym zakresie są również rosnąca liczba elektrowni wodnych i farmy wiatrowe.

Zagrożeniem dla stanu rolniczej różnorodności biologicznej jest zaniechanie użytkowania rolniczego dotykające najczęściej grunty marginalne dla rolnictwa, ale cenne przyrodniczo.

13) Źródło – http://www.mos.gov.pl/artykul/5343_natura_2000/21048_natura_2000.html.

Szczególnie niekorzystne jest zmniejszanie się kośno-pastwiskowego użytkowania łąk i pastwisk. Do złego stanu siedlisk i gatunków przyczynia się także powiększanie gospodarstw rolnych i scalanie działek, ponieważ prowadzi to do uproszczenia struktury krajobrazu i struktury upraw, w której ok. 75% stanowią rośliny zbożowe[14)]. Z kolei intensywniejsze stosowanie herbicydów zmniejsza liczebność owadów i ptaków, które są bezpośrednio lub pośrednio uzależnione od obecności chwastów w łanach roślin uprawnych. Szczególnie niebezpieczna jest eliminacja owadów zapylających, mających znaczenie nie tylko dla przyrody, ale także dla upraw rolniczych. Zjawiskiem charakterystycznym dla ostatnich lat jest postępująca specjalizacja w chowie zwierząt, co sprawia, że coraz więcej rolników nie posiada zwierząt gospodarskich lub posiada ich bardzo dużo w hodowli zamkniętej. Tymczasem wypas sprzyja aktywnej ochronie terenów zagrożonych wtórną sukcesją i utrzymaniu właściwego stanu różnorodności flory i fauny.

Zagrożenia dla zasobów leśnej różnorodności biologicznej wynikają z zaszłości historycznych i wcześniejszych form użytkowania gruntów. Występują tam, gdzie skład gatunkowy drzewostanów najbardziej odbiega od charakteru siedlisk, oraz tam, gdzie nastąpiły zmiany antropogeniczne w siedliskach powodujące uproszczenia struktury drzewostanu, np. na skutek odwodnień oraz wprowadzania jednogatunkowych drzewostanów. Obserwowane negatywne trendy dotyczą pojedynczych gatunków czy siedlisk i są w większości związane z przyczynami wykraczającymi poza gospodarkę leśną. Pogorszeniu może ulec stan lasów prywatnych oraz zadrzewień, ze względu na rosnące zapotrzebowanie na drewno opałowe, wywołane wysokimi cenami innych, tradycyjnych źródeł energii, jak również wczesny etap rozwoju technologii wykorzystania odnawialnych źródeł energii.

Do czynników negatywnie oddziałujących na stan ekosystemów słodkowodnych należą w szczególności:

- zaburzenia ciągłości cieków przez urządzenia piętrzące;
- regulacja rzek prowadząca do ujednolicenia warunków hydraulicznych i morfologii koryt;
- zmiany reżimu przepływów spowodowane działaniami hydrotechnicznymi i zmianami w zagospodarowaniu obszaru zlewni (wzrost powierzchni uszczelnionych);
- nadmierne pobory wody;
- nadmierne obniżenie poziomu wody w dolinach rzecznych przez odwadniające systemy melioracyjne;
- obwałowania utrudniające lub przerywające łączność ekosystemów na terenach zalewowych z ekosystemami dolinowymi;
- przekształcenia linii brzegowej – umocnienia, zabudowa i pozbawienie roślinności przybrzeżnej i brzegowej;
- nadmierna lub niewłaściwie prowadzona eksploatacja kruszywa;
- eutrofizacja wywołana nieuregulowaną gospodarką ściekową i spływem biogenów z pól nawożonych w sposób niezrównoważony.

Przyczyną zagrożenia środowiska strefy brzegowej jest fizyczna degradacja naturalnych siedlisk spowodowana antropopresją. Negatywny wpływ na zasoby przyrodnicze polskiej części Bałtyku ma eksploatacja zasobów żywych i nieożywionych poza zdolność ich samoodtwarzania. Dotyczy

14) Rocznik Statystyczny 2013.

to przełowienia niektórych gatunków ryb, nadmiernej eksploatacji i eliminacji makrofitów, nadmiernego wydobywania piasku, żwiru, okresowego usuwania kidziny. Podobny efekt daje przyłów gatunków zagrożonych i chronionych – ryb, ssaków, ptaków nurkujących. Szacunkowa całkowita liczba zimujących na pobrzeżu Bałtyku ptaków wodnych w latach 2007–2009 wyniosła 4,41 mln ptaków, w porównaniu do 7,44 mln w latach 1992–1993, co odpowiada redukcji liczebności o 41%. Wśród wielu przyczyn tak drastycznego spadku liczebności wymienia się przyłów w sieciach rybackich oraz utratę siedlisk w związku z zagospodarowywaniem morza[15)]. W konflikcie z ochroną morskiej przyrody, szczególnie w strefie przybrzeżnej, zaczyna być presja agresywnych form turystyki i rekreacji wobec biologicznych i ekologicznych potrzeb gatunków i siedlisk.

Odnotować należy znaczący i wzrastający wpływ na stan różnorodności biologicznej zmian klimatycznych. Wpływają one na zasięg występowania gatunków, ich cykle rozrodcze, okresy wegetacji i interakcje ze środowiskiem. Różnorodność biologiczna pod wpływem tych zmian ulega stopniowym przekształceniom. Spodziewane ocieplenie się klimatu spowoduje migrację gatunków, w tym obcych inwazyjnych, głównie z Europy Południowej, Afryki Północnej, Azji, wraz z równoczesnym wycofywaniem się tych gatunków, które nie są przystosowane do wysokich temperatur i suszy latem, a dobrze znoszą ostre mrozy. Migracje gatunków, będące formą ich adaptacji do zmian klimatu, mogą jednak zostać uniemożliwione przez „niedrożność ekologiczną" przekształconych przez człowieka krajobrazów, w tym: brak ciągłości ekologicznej formacji roślinnych, niedrożność korytarzy ekologicznych (tak rzecznych, jak i leśnych), niskie nasycenie krajobrazu elementami przyrodniczymi mogącymi stanowić „wyspy środowiskowe" dla poszczególnych gatunków (np. drobnymi torfowiskami, mokradłami, oczkami wodnymi).

Obserwowane i przewidywane zmiany w reżimie hydrologicznym Polski w bezpośredni sposób oddziałują na różnorodność biologiczną. Obserwuje się zmianę struktury opadów w okresie wegetacyjnym, czyli częstsze susze letnie i wiosenne oraz wzrost liczby opadów nawalnych, w tym gradu. Z racji zwiększonej częstotliwości występowania tych zjawisk należy liczyć się ze wzrastającą liczbą sytuacji ekstremalnych, czyli powodzi, suszy, osuwisk ziemi oraz erozji wodnej w korytach cieków. Szczególnie widocznie skutki tych zmian będą miały miejsce na obszarach wyżynnych, gdzie łatwo może dojść do zubożenia bogactwa różnorodności biologicznej oraz bezpośrednich zniszczeń. Problem zmian w reżimie hydrologicznym dotyczy również siedlisk wód słodkich, płynących lub stojących. Grupa ta jest narażona na zmiany wskutek wzrostu opadów nawalnych, okresów suchych, procesów eutrofizacji i zaburzeń przepływu wód w zbiornikach. Co więcej, w wyniku prognozowanych zmian klimatycznych będzie postępował zanik małych powierzchniowych zbiorników wodnych (bagien, stawów, oczek wodnych, małych płytkich jezior, a także potoków i małych rzek). Stanowi to zagrożenie dla licznych gatunków, które pośrednio bytują na tych terenach bądź korzystają z nich jako rezerwuarów wody pitnej, i może skutkować wyginięciem lub migracją gatunków.

Poważnym problemem jest również pojawienie się obcych gatunków, które przez swoją ekspansywność stanowią zagrożenie dla gatunków rodzimych. Udział gatunków obcych we florze

15) Bzoma Sz. 2013. Zagrożenia i ochrona ptaków Bałtyku. Grupa Badawcza Ptaków Wodnych KULING, Międzyzdroje, 22–25.09.2013.

Polski wynosi 27%, w tym gatunków inwazyjnych i potencjalnie inwazyjnych – 2,5%. Udział inwazyjnych i potencjalnie inwazyjnych gatunków obcych w faunie krajowej wynosi 0,2%[16]. Do obcych inwazyjnych gatunków należą między innymi wolno żyjący jenot oraz norka amerykańska, która opanowała niszę ekologiczną zwolnioną przez norkę europejską i obecnie występuje niemal w całej Polsce. Problemem staje się szop pracz, którego populacja znacznie zwiększyła liczebność i zasięg w zachodniej części Polski, osiągając w wielu miejscach linię Wisły. Osobniki tego gatunku są także notowane na wschodzie Polski. O złym stanie ichtiofauny dodatkowo decyduje występowanie ponad 30 gatunków obcych, zawleczonych do naszych wód[17].

5. Założenia Programu

5.1. Obszar realizacji Programu

Program wraz z planem działań został opracowany z myślą o zasobach przyrodniczych całego kraju. Jednakże większość działań będzie realizowana w obszarach chronionych i tzw. zielonej infrastrukturze, której częścią są korytarze ekologiczne łączące przestrzennie system obszarów chronionych.

5.2. Priorytetowe kierunki działań w Programie

W latach 2015–2020 konieczne jest umocnienie systemu ochrony przyrody zarówno pod względem uregulowań prawnych, jak i dostosowania do planowych zadań. Wymaga tego system nadzoru nad siecią Natura 2000, który nie osiągnął pełnej funkcjonalności, zwłaszcza w zakresie wdrażania planów zadań ochrony/planów ochrony oraz działań kontrolnych. Potrzebne jest uzupełnienie sieci parków narodowych i rezerwatów w sposób, który zapewni ich reprezentatywność względem różnorodności zasobów przyrodniczych w kraju i zachowa tereny najcenniejsze. Konieczne jest usprawnienie organizacji zarządzania ochroną przyrody w parkach krajobrazowych, na obszarach chronionego krajobrazu oraz w małych formach ochrony przyrody, znajdujących się w administracji struktur samorządowych. Należy kontynuować proces planowania zadań ochronnych lub tworzenia planów ochrony dla wymagających tego form ochrony przyrody, jak również należy doskonalić system ocen oddziaływania inwestycji na środowisko. Należy dążyć do poprawy egzekucji przepisów ochrony przyrody, tak aby doprowadzić do spadku zagrożeń związanych z niszczeniem siedlisk m.in. przez źle zlokalizowane inwestycje w zakresie infrastruktury, nieprzemyślane regulacje stosunków wodnych oraz niewłaściwie prowadzoną gospodarkę leśną i rolną. Należy dążyć również do poprawy egzekucji przepisów dotyczących kłusownictwa, nielegalnego pozyskiwania gatunków zagrożonych do celów komercyjnych oraz nielegalnego handlu gatunkami chronionymi na podstawie CITES i powiązanych przepisów wspólnotowych. Szczególnie istotne jest wprowadzenie i rozwój systemu kontroli handlu drewnem egzotycznym oraz dalszy rozwój zwalczania nielegalnego handlu realizowanego za pośrednictwem Internetu.

---

16) Solarz W. 2013. Ochrona różnorodności biologicznej kraju wobec inwazji obcych gatunków roślin i zwierząt. IOP Kraków.

17) Witkowski A., Kotusz J., Przybylski M. 2009. Stopień zagrożenia słodkowodnej ichtiofauny Polski: Czerwona lista minogów i ryb – stan 2009.

Realizacja celów Programu wymaga większej aktywizacji społecznej przez propagowanie i promowanie rozwoju partnerstw lokalnych i innych form społecznej aktywizacji na rzecz ochrony różnorodności biologicznej. W aktywizację społeczeństwa należy włączyć samorządy, których zadaniem powinno być takie kształtowanie polityki, aby rozwój regionu sprzyjał rozwijaniu przedsiębiorczości na bazie dobrej jakości lokalnych zasobów. W stronę społeczeństwa powinna zostać skierowana kampania informacyjna pokazująca, że podstawą naszej zdrowej egzystencji są dobrze zachowane i dobrze funkcjonujące zasoby przyrodnicze. Pozwoli to na budowanie poparcia społecznego dla obszarów chronionych oraz poszukiwanie innych alternatywnych mechanizmów wdrażania działań ochronnych.

Ważną rolę w Programie powinna też odegrać kontynuacja kierunku włączenie sektora biznesu do działań na rzecz ochrony różnorodności biologicznej. Kluczowym elementem tego kierunku powinien być wzrost roli unijnej platformy Biznes i Bioróżnorodność (B@B)wspierającej przedsiębiorstwa integrujące zagadnienia bioróżnorodności w swojej bieżącej działalności. Wspierana powinna być również inicjatywa Społecznej Odpowiedzialności Biznesu (CSR), której celem jest krzewienie dobrych praktyk oraz zachęcanie sektora prywatnego do podejmowania działań/inwestycji prowadzących do zmniejszenia negatywnego wpływu zakładów przemysłowych i ogólnie rozumianej działalności gospodarczej na środowisko naturalne, w tym na różnorodność biologiczną. Przyczyni się to do budowania świadomości przedsiębiorców, że pieniądze wydane na działania proekologiczne to dobra inwestycja w wizerunek firmy, przynosząca wymierne korzyści biznesowe. Wsparcia wymaga zwłaszcza sektor lokalny na obszarach chronionych w zakresie rozwoju umiejętności przełożenia wymagań i celów planów ochrony na decyzje i działania w zakresie dostosowania istniejących przedsiębiorstw, których działania są szkodliwe dla walorów przyrodniczych obszarów chronionych i które z tego powodu muszą być zakończone, dalszego rozwoju i rozszerzenia działalności gospodarczej, która jest pozytywna lub co najmniej neutralna z punktu widzenia celów np. PZO dla obszarów Natura 2000; tworzenia nowych proprzyrodniczych działalności i przedsiębiorstw, które będą w aktywny i dedykowany sposób spełniać wymogi i cele planów ochrony. Takie podejście spowoduje, że przedsiębiorcy wywierający największy wpływ na przyrodę, będą w sposób odpowiedzialny realizować strategie swojego działania czy traktować ochronę zasobów przyrody i usług ekosystemowych jako podstawę swoich biznes planów.

Należy zwiększyć spójność polityki Państwa w kontekście ochrony różnorodności biologicznej na różnych szczeblach zarządzania. Rozszerzenia wymaga włączanie kwestii ochrony różnorodności biologicznej do strategii oraz programów rozwoju poszczególnych dziedzin i sektorów gospodarki. W efekcie wyraźniejsza stanie się potrzeba działań nie tylko w odniesieniu do obszarów chronionych, ale całej przestrzeni kraju, a nawet poza jego granicami, oraz inne niż dotychczas rozłożenie akcentów, wprowadzające element mobilizacji sektorów gospodarki jako jeden z priorytetów, bez realizacji którego nie jest możliwa skuteczna ochrona zasobów przyrodniczych. Trzeba także przeciwdziałać presji na środowisko wynikającej z sukcesywnie rosnącej intensyfikacji rolnictwa, budowy dróg szybkiego ruchu i autostrad oraz rosnących potrzeb infrastrukturalnych ze strony turystyki i rekreacji. Należy dążyć do utrzymania dotychczasowej powierzchni wsparcia rolno-środowiskowo-klimatycznego, zwłaszcza na terenach chronionych, oraz wzmocnić korytarze ekologiczne przez ukierunkowane zalesienia gruntów rolnych, ograniczenie zabudowy i wyposażenie infrastruktury komunikacyjnej w

funkcjonujące przejścia dla zwierząt. Dzięki realizacji zapisów Ramowej Dyrektywy Wodnej powinien ulec poprawie stan ekologiczny i różnorodność biologiczna wód śródlądowych. Powinno to pomóc w uregulowaniu trudnych kwestii prac utrzymaniowych na rzekach. Presję tę można zmniejszyć przez przyjęcie i skuteczne wprowadzenie w życie stosownych zmian prawnych i prowadzenie szkoleń obejmujących służby odpowiedzialne za wydawanie decyzji.

W związku z implementacją do prawa polskiego w 2013 roku Dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej określone zostały ramy kompetencyjne do opracowania i wdrażania poszczególnych elementów strategii morskiej. Stopniowego wdrażania wymaga zrównoważone podejście do zarządzania zasobami ryb w rybołówstwie, w tym dostosowywanie połowów ryb do poziomu maksymalnego zrównoważonego odłowu. Realizacja Programu powinna przynieść sukcesywną implementację skutecznych metod ograniczania oddziaływania przyłowu na różnorodność biologiczną, co ma duże znaczenie dla populacji chronionych ryb, fok, morświna oraz ginących w sieciach rybackich ptaków. Przeciwdziałać należy nasilającej się i niebezpiecznej dla zasobów różnorodności biologicznej wybrzeża Bałtyku presji ze strony turystyki rekreacyjnej i związanej z nią infrastruktury.

Dzięki działaniom zmierzającym do wyznaczenia korytarzy ekologicznych i oceny funkcji ekosystemów powinien nastąpić istotny postęp w zakresie tzw. „zielonej infrastruktury", którą należy powiązać ze stopniowym porządkowaniem zagadnień planowania przestrzennego oraz rosnącą świadomością społeczeństwa w zakresie zagrożenia powodziowego, co wpłynie na zmniejszenie zjawiska chaotycznej zabudowy. Zielona infrastruktura będzie działała na rzecz równoważenia fragmentacji środowiska, powodowanego budową sieci dróg szybkiego ruchu i autostrad, gdzie funkcjonalność lądowych korytarzy ekologicznych jest coraz wyraźniej determinowana przejściami dla zwierząt.

6. Wizja różnorodności biologicznej Polski 2020

Zasadniczym wyzwaniem dla Programu będzie przyczynienie się do osiągnięcia celu I Unijnej strategii ochrony różnorodności biologicznej na okres do 2020 r., tj. **powstrzymanie pogarszania się stanu wszystkich gatunków i siedlisk objętych unijnym prawodawstwem w dziedzinie ochrony przyrody oraz osiągnięcie znaczącej i wymiernej poprawy ich stanu**. Oznacza to, że do 2020 r., w porównaniu z obecnymi ocenami[18)], ma nastąpić w skali UE zwiększenie o 100% liczby ocen siedlisk oraz o 50% liczby ocen gatunków, przeprowadzonych na mocy Dyrektywy siedliskowej, wskazujących na poprawę stanu ochrony, a także zwiększenie o 50% liczby ocen gatunków przeprowadzonych na mocy Dyrektywy ptasiej wskazujących na bezpieczny lub lepszy stan ochrony.

18) Raporty sporządzone za lata 2001–2006 zgodnie z art. 17 Dyrektywy siedliskowej przez państwa członkowskie i ujęte w Sprawozdaniu zbiorczym na temat stanu ochrony typów siedlisk i gatunków wymaganym na mocy art. 17 dyrektywy siedliskowej, opracowanym przez Komisję Europejską.

7. Cele Programu

7.1. Cel główny

Poprawa stanu różnorodności biologicznej i pełniejsze powiązanie jej ochrony z rozwojem społecznym i gospodarczym kraju.

7.2. Cele szczegółowe i kierunki interwencji

Cel szczegółowy A: **Podniesienie poziomu wiedzy oraz wzrost aktywności społeczeństwa w zakresie działań na rzecz ochrony różnorodności biologicznej.**

Kierunki interwencji:

A.I. Poprawa stanu wiedzy i dostępności informacji w zakresie różnorodności biologicznej.
A.II. Podniesienie jakości procesów decyzyjnych i skuteczności egzekwowania prawa w zakresie ochrony różnorodności biologicznej.
A.III. Aktywizacja społeczeństwa na rzecz ochrony różnorodności biologicznej.

Cel szczegółowy B: **Doskonalenie systemu ochrony przyrody.**

Kierunki interwencji:

B.I. Doskonalenie sieci obszarów chronionych w celu zwiększenia skuteczności ochrony różnorodności biologicznej.
B.II. Wzmocnienie instytucjonalne systemu zarządzania obszarami chronionymi, w tym systemu monitoringu przyrodniczego i raportowania.
B.III. Mobilizacja środków na realizację działań ochronnych w obszarach chronionych.

Cel szczegółowy C: **Zachowanie i przywracanie siedlisk przyrodniczych oraz populacji zagrożonych gatunków.**

Kierunki interwencji:

C.I. Zwiększenia efektywności systemu zarządzania gatunkami chronionymi.
C.II. Ograniczenie presji ze strony gatunków chronionych powodujących szkody gospodarcze.
C.III. Ochrona i odtwarzanie cennych siedlisk przyrodniczych.

Cel szczegółowy D: **Utrzymanie i odbudowa funkcji ekosystemów będących źródłem usług dla człowieka.**

Kierunki interwencji:

D.I. Nadanie ekosystemom wartości społeczno-ekonomicznej.
D.II. Wdrożenie koncepcji zielonej infrastruktury jako narzędzia pozwalającego na utrzymanie i wzmocnienie istniejących ekosystemów oraz ich usług.

Cel szczegółowy E: Zwiększenie integracji działalności sektorów gospodarki z celami ochrony różnorodności biologicznej.

Kierunki interwencji:

E.I. Włączenie rolnictwa do dalszych działań na rzecz ochrony różnorodności biologicznej.
E.II. Włączenie leśnictwa i łowiectwa do dalszych działań na rzecz ochrony różnorodności biologicznej.
E.III. Włączenie gospodarki rybackiej do dalszych działań na rzecz ochrony różnorodności biologicznej.
E.IV. Włączenie gospodarki wodnej do dalszych działań na rzecz ochrony różnorodności biologicznej.
E.V. Włączenie sektora turystycznego do dalszych działań na rzecz ochrony różnorodności biologicznej.
E.VI. Włączenie sektora biznesu/przedsiębiorstw do działań na rzecz ochrony różnorodności biologicznej.

Cel szczegółowy F: Ograniczanie zagrożeń wynikających ze zmian klimatu oraz presji ze strony gatunków inwazyjnych.

Kierunki interwencji:
F.I. Monitorowanie wpływu zmian klimatu na stan różnorodności biologicznej.
F.II. Ograniczanie presji ze strony gatunków inwazyjnych.

Cel szczegółowy G: Zwiększenie udziału Polski na forum międzynarodowym w zakresie ochrony różnorodności biologicznej.

8. Realizacja Programu

8.1. Podmioty odpowiedzialne i uczestniczące

Odpowiedzialność za koordynację Programu, jak również za realizację większości zadań spoczywa na Ministerstwie Środowiska wraz z nadzorowanymi jednostkami organizacyjnymi, m.in. Generalną Dyrekcją Ochrony Środowiska, Głównym Inspektoratem Ochrony Środowiska, Krajowym Zarządem Gospodarki Wodnej i Państwowym Gospodarstwem Leśnym Lasy Państwowe. Praktyczna realizacja Programu zależy w dużej mierze od zdolności instytucjonalnych służb ochrony przyrody, w tym zwłaszcza 23 parków narodowych, nadzorowanych przez Ministra Środowiska, 122 parków krajobrazowych i 385 obszarów chronionego krajobrazu, podległych marszałkom województw. Kluczową rolę spełnią służby Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska wraz z regionalnymi dyrektorami ochrony środowiska nadzorujące funkcjonowanie sieci Natura 2000, rezerwatów przyrody i koordynujące inne formy ochrony przyrody, z wyjątkiem parków narodowych. Odpowiadają one m.in. za ustanawianie i wdrożenie planów zadań ochronnych/planów ochrony i prowadzenie ewidencji danych niezbędnych do podejmowania działań w zakresie ich ochrony. Ze względu na

rozczłonkowanie służb ochrony przyrody i niedokończony proces tworzenia systemu funkcjonowania sieci Natura 2000 – służby te wymagają wzmocnienia pod względem organizacyjnym i zwiększenia ich zdolności instytucjonalnych, mając w szczególności na uwadze skalę zadań ochronnych przewidzianych w dotychczas zatwierdzonych aktach planistycznych z zakresu ochrony przyrody.
Ze względu na horyzontalny charakter różnorodności biologicznej wiodącą rolę w realizacji określonych zadań pełnić będą także inne resorty, zgodnie z posiadanymi kompetencjami. Uzasadnia to fakt, że system finansowania działań ochronnych jest zintegrowany z sektorowymi programami operacyjnymi. Oprócz jednostek szczebla centralnego realizacja Programu wymagać będzie współpracy z jak najszerszą grupą zainteresowanych stron, m.in.: jednostkami samorządu terytorialnego, jednostkami naukowo-badawczymi, biznesem, organizacjami pozarządowymi oraz obywatelami.

8.2. Instrumenty realizacji Programu

Osiągnięcie celów Programu wymaga szerokiego wykorzystania wszystkich aktualnie dostępnych środków, a także uruchomienia, w miarę występujących potrzeb, nowych. Należą do nich:

- instrumenty prawne;
- instrumenty rynkowe, takie jak narzędzia ekonomiczne, instrumenty fiskalne oraz dobrowolne porozumienia organów administracji z podmiotami gospodarczymi;
- działania horyzontalne, takie jak: badania naukowe, edukacja ekologiczna, informacja, planowanie sektorowe i przestrzenne;

finansowane przez m.in.: fundusze europejskie, w tym LIFE, oraz inne środki krajowe i zagraniczne.

Szczególnie istotnym instrumentem warunkującym efektywne wdrażanie Programu jest finansowanie przedsięwzięć dotyczących ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej. Bardzo ważną rolę w tym zakresie od lat spełniają i nadal będą spełniać: Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz wojewódzkie fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej. Dostosowaniu do zapisów Programu powinny ulec priorytety dofinansowania ochrony i przywracania różnorodności biologicznej ze środków NFOŚiGW. Szeroko wykorzystywanym źródłem finansowania zadań Programu będzie Fundusz LIFE, który przewidział m.in. środki na tzw. projekty zintegrowane.

Znaczące środki finansowe umożliwiające bezpośrednio lub pośrednio realizację zadań związanych z ochroną różnorodności biologicznej są alokowane w Funduszach Europejskich na lata 2014–2020, do których należą:

- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014–2020, w którym przewidziano m.in. realizację projektów strategicznych w zakresie odtwarzania siedlisk zależnych od wód, gatunków inwazyjnych, planowania ochrony, korytarzy ekologicznych;
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020, w którym przewidziano m.in. Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne oraz działania związane z zalesianiem gruntów rolnych;

- regionalne programy operacyjne 2014–2020, w których przewidziano m.in. wsparcie obszarów parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody oraz rozwój turystyki przyrodniczej.

Realizacja Programu wymagać też będzie wykorzystania możliwości, jakie zostały przewidziane w innych programach operacyjnych, jak np:

- Program Operacyjny „Rybactwo i Morze" na lata 2014–2020;
- Program Operacyjny Inteligentny Rozwój 2014–2020;
- Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014–2020;
- Program Operacyjny Polska Cyfrowa na lata 2014–2020;
- Program Polska Wschodnia 2014–2020;
- Europejska Współpraca Terytorialna w latach 2014–2020;
- Program Pomoc Techniczna 2014–2020;
- Program Horyzont 2020.

9. Mechanizm okresowego przeglądu oraz weryfikacji celów

Realizacja wyznaczonych w Programie celów i zadań będzie podlegać systematycznemu przeglądowi, dzięki któremu będzie możliwe określenie zaawansowania realizacji Programu i stopnia osiągnięcia przyjętych celów. Ewaluacja działań w trakcie realizacji Programu umożliwi aktualizację zadań w przypadku braku możliwości ich wykonania, wynikającego np. ze zmieniających się obiektywnych uwarunkowań realizacji Programu. W trakcie ewaluacji zostanie również przeprowadzona analiza ryzyka, obejmująca identyfikację zagrożeń powstałych w trakcie realizacji Programu wraz z określeniem sposobów ich minimalizacji. Zakłada się, że w okresie realizacji Programu, tj. w latach 2015–2020, dokonana zostanie jedna ewaluacja śródokresowa w 2018 roku oraz jedna ewaluacja końcowa po okresie wdrażania Programu w 2021 roku.
W planie działań Programu dla każdego zadania zaproponowano wskaźniki. Wskaźniki skonstruowano w taki sposób, aby były bezpośrednio związane z zadaniami, były mierzalne i możliwe do zweryfikowania. Przyjęte w planie zadań mierzalne wskaźniki będą podstawowym narzędziem prowadzonych weryfikacji, pozwalających na określenie stopnia zrealizowania zadań i osiągnięcia celów Programu. W ramach prowadzonych ewaluacji przeprowadzone będą wywiady z przedstawicielami jednostek realizujących poszczególne zadania oraz wykonane zostaną badania ankietowe dotyczące zaawansowania Programu, warunków realizacji oraz identyfikacji zagrożeń mogących wpłynąć na osiągane rezultaty.
Dla obiektywnej oceny stopnia realizacji celów szczegółowych proponujemy następujące mierniki:

Cel szczegółowy	**Opis mierników**	**Poziom bazowy i docelowy**	**Sposób ewaluacji**
Cel A Podniesienie poziomu wiedzy oraz wzrost aktywności społeczeństwa w zakresie działań na rzecz ochrony	Wzrost poziomu świadomości społeczeństwa o różnorodności biologicznej	Stan na rok 2014 – 35%/wzrost o 10%	Przeprowadzenie badań świadomości ekologicznej mieszkańców Polski, w tym administracji rządowej i samorządowej

różnorodności biologicznej			
Cel B Doskonalenie systemu ochrony przyrody	Nowelizacja przepisów ustawy o ochronie przyrody	Dokonanie nowelizacji do 2018 roku	Te dwa wskaźniki mają decydujące znaczenie dla doskonalenia systemu zarządzania obszarami chronionymi
	Liczba obszarów Natura 2000 posiadających dokumenty planistyczne	Poziom bazowy 431; docelowy 987	
Cel C Zachowanie i przywracanie siedlisk przyrodniczych oraz populacji zagrożonych gatunków	% siedlisk chronionych, których stan ochrony uległ poprawie	24,5% siedlisk i 36% gatunków wykazuje właściwy stan ochrony – rok bazowy 2012/ docelowo wzrost o 10% siedlisk i 10% gatunków wykazujących właściwy stan ochrony	Badanie na podstawie danych z Państwowego Monitoringu Środowiska
	% gatunków chronionych, których stan ochrony uległ poprawie		
Cel D Utrzymanie i odbudowa funkcji ekosystemów będących źródłem usług dla człowieka	Opracowanie koncepcji wdrożenia zielonej infrastruktury wraz z systemem oceny wartości gospodarczej usług ekosystemowych	Stan bazowy – koncepcja korytarzy ekologicznych opracowana dla MŚ w 2012 r./stan docelowy – koncepcja zielonej infrastruktury wraz z metodologią wartościowania usług ekosystemowych	Za realizacje miernika przyjęta zostanie publikacja w formie wytycznych koncepcji wdrożenia zielonej infrastruktury oraz systemu oceny wartości usług ekosystemowych
Cel E Zwiększenie integracji działalności sektorów gospodarki z celami ochrony różnorodności biologicznej	Poziom zaangażowania środków sektorowych na realizację celów ochrony różnorodności biologicznej	Poziom bazowy szacunek kosztów ujęty w PAF – 4mld PLN / poziom docelowy – co najmniej 30% kwoty bazowej	Koszty wyliczone w PAF (Priorytetowy Plan działań na lata 2014–2020) oszacowano jako maksymalne blisko 4 mld PLN. W okresie bieżącej perspektywy planuje się realizację co najmniej 30% potrzeb określonych w PAF, czyli 1 358 mln PLN
Cel F Ograniczanie zagrożeń wynikających ze zmian klimatu oraz presji ze strony gatunków inwazyjnych	Nowelizacja prawa w zakresie systemu zapobiegania pojawiania się i rozprzestrzeniania obcych gatunków inwazyjnych	Wykonanie nowelizacji prawa do 2018 roku	Za realizację miernika przyjęte zostanie opracowanie projektu nowelizacji ustawy o ochronie przyrody w zakresie zapobiegania pojawiania się i rozprzestrzeniania obcych gatunków inwazyjnych
	Nowelizacja prawa w zakresie dostępu do zasobów genetycznych i uczciwego podziału korzyści	Wykonanie nowelizacji prawa do 2018 roku	Za realizację miernika przyjęte zostanie opracowanie projektu nowelizacji ustawy o ochronie przyrody w zakresie dostępu do zasobów genetycznych i uczciwego podziału korzyści
Cel G Zwiększenie udziału Polski na forum międzynarodowym w zakresie ochrony różnorodności biologicznej	Liczba spotkań międzynarodowych grup roboczych w obszarze różnorodności biologicznej z udziałem polskich ekspertów	Poziomem docelowym będzie sumaryczna liczba zaplanowanych spotkań na każdy rok z lat 2015–2020	Wskaźnik będzie liczony jako stosunek liczby spotkań, w których uczestniczyli przedstawiciele Polski, w stosunku do wszystkich zaplanowanych spotkań

10. Plan działań na lata 2015–2020

<u>Cel szczegółowy A:</u> Podniesienie poziomu wiedzy oraz wzrost aktywności społeczeństwa w zakresie działań na rzecz ochrony różnorodności biologicznej.

Zgodnie z Krajową strategią ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej wraz z Programem Działań na lata 2007 – 2013 zrealizowano wiele działań mających na celu wzrost świadomości ekologicznej i zrozumienie potrzeb ograniczeń z tytułu ochrony różnorodności biologicznej. W tym zakresie można odnotować widoczny postęp i zbliżenie do poziomu średniej UE. Przeprowadzone na zlecenie Ministerstwa Środowiska badania świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców Polski zrealizowane w 2014 r. wskazują, że 35% respondentów zna i rozumie pojęcie „bioróżnorodność", 32% wie, co to jest Natura 2000[19]. Wskazane jest podjęcie działań ukierunkowanych na rozwój wiedzy o zasobach przyrodniczych, wzrost społecznej aktywności na rzecz ochrony przyrody oraz rozwój umiejętności w zakresie podejmowania decyzji mających wpływ na różnorodność biologiczną. Działania te pozwolą lepiej wykorzystać możliwości rozwoju tkwiące w gminach o wysokich walorach przyrodniczych przez społeczności lokalne. Konieczna jest też kontynuacja działań w zakresie podniesienia świadomości społeczeństwa na temat celów związanych z różnorodnością biologiczną. Wymaga to, poza edukacją u podstaw, zaplanowania ukierunkowanych programów i kampanii uświadamiających.

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
A.I	**Poprawa stanu wiedzy i dostępności informacji w zakresie różnorodności biologicznej.** Administracja ochrony przyrody w Polsce, system monitoringu i raportowania oraz nadzoru nad realizacją celów ochrony gatunków i siedlisk przyrodniczych wymaga wsparcia ze strony środowisk naukowych, najlepiej zintegrowanych w oficjalnie powołanym centrum, podobnie jak to funkcjonuje w wielu innych krajach UE. Integracji systemowej zgodnie z Dyrektywą INSPIRE wymagają również procesy gromadzenia informacji o gatunkach i siedliskach, pochodzących z różnych źródeł, zebranych w rozproszonych bazach danych, np.: System Informatyczny Monitoringu Gatunków i Siedlisk GIOŚ oraz Serwis Internetowy Monitoringu Ptaków Polski, baza o siedliskach objętych programem rolnośrodowiskowym MRiRW, Krajowa sieć informacji o bioróżnorodności tworzona przy Wydziale Biologii UW czy Ogólnopolska Baza Mechowisk ITP itd.			
1.	Opracowanie oraz wdrożenie koncepcji systemowego wsparcia naukowego w zakresie ochrony różnorodności biologicznej dla administracji ochrony przyrody	System ochrony przyrody w Polsce, który został rozbudowany o system UE (sieć Natura 2000), nie posiada odpowiedniego wsparcia naukowego na swój użytek, np. na wzór *EuropeanTopic Centre* przy Europejskiej Agencji Środowiska. Brak zaplecza naukowego osłabia pozycję resortu środowiska w obszarze ochrony przyrody w stosunku do innych resortów, które takie zaplecza posiadają. Wsparcia naukowego wymaga m.in. wypracowywanie i doskonalenie podstaw merytorycznych monitoringu,	Ministerstwo Środowiska	Zatwierdzenie koncepcji wsparcia naukowego w zakresie różnorodności biologicznej dla administracji ochrony przyrody

[19] Dane liczbowe za: Badanie świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców Polski. Badanie trackingowe – pomiar: październik 2014. Raport TNS Polska dla Ministerstwa Środowiska, Warszawa 2014 oraz Flash Eurobarometer 379, Attitudestowardsbiodiversity. Conducted by TNS Political & Social at the request of the European Commission, Directorate-General for Environment.

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
		raportowania i odbudowy właściwego stanu siedlisk i gatunków chronionych. Konieczne jest wypracowanie koncepcji organizacji i zasad funkcjonowania takiego zaplecza i następnie jej wdrożenie.		
2.	Budowa narzędzia i rozwój zasobu banku inwentaryzacji przyrodniczych	Bank inwentaryzacji przyrodniczych będzie referencyjnym i kompleksowym źródłem danych pochodzących z inwentaryzacji przyrodniczych wykonywanych ze względu na różne potrzeby. Zostaną opracowane jednolite standardy prowadzenia inwentaryzacji przyrodniczych. Prowadzenie banku zapobiegnie wykonywaniu inwentaryzacji przyrodniczych dla tych samych terenów. Bank ma także spełniać funkcję kontrolno-monitorującą poprzez narzędzia zarządzające jakością opracowań przyrodniczych oraz umożliwiające porównywanie danych z różnych źródeł. Na potrzeby banku konieczne jest wypracowanie rozwiązań prawnych tworzących zasób danych inwentaryzacyjnych, które będą regulowały pozyskiwanie, gromadzenie i udostępnianie danych pozyskiwanych przez jednostki administracyjne oraz podmioty biorące udział w procesie ocen oddziaływania na środowisko, jak i integrujące wyniki badań naukowych inwentaryzacji przyrodniczych. Prowadzenie banku inwentaryzacji przyrodniczych wypełni obowiązek związany z wdrażaniem Dyrektywy INSPIRE i budową infrastruktury informacji przestrzennej w zakresie tematów danych przestrzennych „Siedliska i obszary przyrodniczojednorodne" i „Rozmieszczenie gatunków".	Ministerstwo Środowiska Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	Liczba obiektów/rekordów w banku inwentaryzacji przyrodniczych
3.	Rozbudowa centralnego rejestru form ochrony przyrody i zwiększenie interoperacyjności z innymi bazami referencyjnymi	Prowadzenie centralnego rejestru form ochrony przyrody wynika z art. 113 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2015 r. poz. 1651) minister właściwy do spraw środowiska, na podstawie art. 3 pkt 7 lit. e ustawy z dnia 4 marca 2010 r. o infrastrukturze informacji przestrzennej (Dz. U. Nr 76, poz. 489, z późn. zm.), pełni rolę organu wiodącego w zakresie m.in. tematu danych przestrzennych – obszary chronione – w części dotyczącej form	Ministerstwo Środowiska Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	Liczba obiektów/ rekordów w centralnym rejestrze form ochrony przyrody Liczba zbiorów, z którymi przeprowadzono harmonizację INSPIRE

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
		ochrony przyrody w rozumieniu art. 6 ust. 1 pkt 1–9 ustawy o ochronie przyrody. Aktualnie trwa aktualizacja i uzupełnienie centralnego rejestru form ochrony przyrody, zwłaszcza Geoserwisu, który stanowi cześć rejestru zawierającą dane przestrzenne (http://geoserwis.gdos.gov.pl). Kolejnym etapem po osiągnięciu kompletności rejestru jest harmonizacja jego zbiorów z innymi referencyjnymi zbiorami INSPIRE, między innymi zasobami ewidencji państwowej, a także zbiorami KZGW i Leśną Mapą Numeryczną. Planuje się wprowadzenie przepisów ustawowych wprowadzających dodatkowe działania motywujące właściwe organy do przedkładania informacji na potrzeby centralnego rejestru form ochrony przyrody. Planowany jest dalszy rozwój Geoserwisu, a także stopniowe rozszerzanie zakresu informacyjnego prezentowanych danych przestrzennych.		
4.	Rozbudowa i utrzymanie zasobów bazodanowych służących zapewnieniu aktualnej informacji w ramach podsystemu monitoringu przyrody i wód PMŚ	Dostęp do informacji i danych na różne potrzeby i dla różnych grup odbiorców jest realizowany poprzez liczne portale, serwisy informacyjne. Celem zadania jest zapewnienie harmonizacji i interoperacyjności zbiorów i usług w zakresie danych przestrzennych poprzez Geoportal GIOŚ spełniający wymagania dyrektywy INSPIRE i ustawy o infrastrukturze informacji przestrzennej. Konieczne jest rozwijanie i utrzymanie istniejących zasobów bazodanowych GIOŚ, jak również ich integracja przez usługi sieciowe z innymi referencyjnymi zasobami bądź systemami oraz stałe zapewnienie dostępu do informacji o stanie środowiska w okresie trwania przedmiotowego programu na lata 2015–2020 oraz w latach późniejszych.	Główny Inspektorat Ochrony Środowiska	Liczba zbiorów udostępnianych poprzez Geoportal Liczba serwisów informacyjnych Liczba baz danych
A.II	**Podniesienie jakości procesów decyzyjnych i skuteczności egzekwowania prawa w zakresie ochrony różnorodności biologicznej.** Konieczne jest systematyczne kształcenie kadr administracji wszystkich szczebli, zaangażowanych w podejmowanie decyzji z zakresu ochrony różnorodności biologicznej. Dotyczy to nie tylko służb sektora środowiska, ale także innych resortów gospodarki. W systemie nadzoru i kontroli przestrzegania prawa ochrony przyrody szczególną rolę spełniają służby działające na rzecz zachowania bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. Ich efektywność w dużym stopniu zależy od znajomości obowiązujących regulacji prawnych oraz adekwatnego do potrzeb poziomu wiedzy odnoszącej się do problematyki różnorodności biologicznej. Istnieje więc potrzeba stałego rozwijania systemu szkoleń podnoszących			

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
	kwalifikacje zawodowe sędziów i prokuratorów, funkcjonariuszy Policji, Straży Granicznej oraz Służby Celnej, ale także administracji szczebla regionalnego i lokalnego			
5.	Szkolenia sędziów i prokuratorów w zakresie interpretacji i egzekwowania przepisów prawa dotyczących ochrony i użytkowania różnorodności biologicznej	Skuteczne egzekwowanie prawa dotyczącego ochrony zasobów przyrody zależy od znajomości specyfiki zagadnienia oraz istotności ochrony różnorodności biologicznej. Zmianie musi ulec przeświadczenie o małej szkodliwości społecznej szkód wyrządzanych przeciwko środowisku. Działania edukacyjne powinny objąć prokuratorów specjalizujących się w przestępstwach dotyczących ochrony przyrody. Ponadto w Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury zostaną opracowane i wdrożone programy kursów dotyczących ochrony zasobów i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej, co umożliwiłoby wprowadzenie systemowego kształcenia w ww. zakresie kandydatów na sędziów i prokuratorów	Ministerstwo Sprawiedliwości Prokuratura Generalna	Liczba i odsetek osób, które ukończyły szkolenia, w stosunku do kadr specjalizujących się w przestępstwach dotyczących ochrony przyrody
6.	Szkolenia służb, w tym Policji, Straży Granicznej oraz Służby Celnej, w zakresie interpretacji i egzekwowania przepisów prawa ochrony i użytkowania różnorodności biologicznej	W systemie nadzoru i kontroli przestrzegania prawa związanego z ochroną różnorodności biologicznej istotną rolę spełniają służby. Ich efektywność w dużym stopniu zależy od znajomości obowiązujących regulacji prawnych oraz adekwatnego do potrzeb poziomu wiedzy w zakresie różnorodności biologicznej. Istnieje więc potrzeba rozwijania stałego systemu szkoleń podnoszących kwalifikacje zawodowe służb.	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (Policja oraz Straż Graniczna) Ministerstwo Finansów (Służba Celna) Ministerstwo Środowiska parki narodowe (Straż Parku Narodowego)	Liczba i odsetek osób, które ukończyły szkolenia, w stosunku do kadr poszczególnych służb specjalizujących się w przestępstwach dotyczących ochrony przyrody
7.	Szkolenia urzędników administracji publicznej zaangażowanych w wydawanie decyzji mających wpływ na zasoby różnorodności biologicznej	W celu poprawy jakości wydawanych decyzji środowiskowych w ramach procedur OOŚ oraz innych decyzji dotyczących ochrony środowiska (np. zezwolenia na usuwanie drzew) konieczne jest stałe podnoszenie kwalifikacji urzędników publicznych szczebla regionalnego oraz lokalnego w kwestii zarówno znajomości prawa i znajomości interpretacji przepisów prawnych, ale również wiedzy merytorycznej z zakresu ochrony różnorodności biologicznej.	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	Liczba i odsetek osób, które ukończyły szkolenia, w stosunku do kadr specjalizujących się w wydawaniu decyzji środowiskowych
8.	Szkolenia służb odpowiedzialnych za zarządzanie zasobami wodnymi z zakresu ochrony różnorodności	W celu poprawy zrozumienia związków pomiędzy ochroną różnorodności biologicznej a wdrażaniem przepisów wynikających z	Ministerstwo Środowiska Krajowy Zarząd	Liczba osób, które ukończyły szkolenia

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
	biologicznej	dyrektywy 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiającej ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej (Dz. Urz. UE L 327, z 22.12.2000, str. 1, z późn. zm.), zwanej dalej „Ramową Dyrektywą Wodną" konieczne jest stałe podnoszenie kwalifikacji służb odpowiedzialnych za zarządzanie zasobami wodnymi, w tym zwłaszcza ochronę wód w zakresie programów wodno-środowiskowych sprzyjających ochronie różnorodności biologicznej.	Gospodarki Wodnej Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	
A.III	**Aktywizacja społeczeństwa na rzecz ochrony różnorodności biologicznej.** Realizacja celów Programu zależy od stworzenia odpowiednich warunków do włączania społeczności lokalnych w działania służące ochronie różnorodności biologicznej. Dobrym kierunkiem zwiększania aktywizacji społecznej jest zawiązywanie partnerstw lokalnych oraz uruchomienie atrakcyjnego dla uczestników wolontariatu. Kluczowymi odbiorcami tych działań będzie społeczność zamieszkująca obszary chronione, samorządy, ze szczególnym uwzględnieniem szczebla lokalnego, młodzież szkolna, organizacje pozarządowe, którzy angażują się w działania na rzecz ochrony różnorodności biologicznej. Aktywizacja na poziomie lokalnym przyczyni się do uruchomienia myślenia strategicznego o rozwoju lokalnym z wykorzystaniem możliwości, jakie stwarzają wysokie walory przyrodnicze, zmiany negatywnego nastawienia do obszarów chronionych, w tym zwłaszcza obszarów Natura 2000. Biorąc pod uwagę ograniczone środki finansowe na realizację zadań na rzecz obszarów chronionych – wolontariat i partnerstwa lokalne mogą stać się nieodzownym elementem całego systemu ochrony przyrody. Prowadzenie działań na rzecz kształtowania świadomości ekologicznej społeczeństwa i działań realizujących treści edukacji w zakresie różnorodności biologicznej powinno być kontynuowane na poziomie krajowym, ale także na poziomie regionalnym czy lokalnym.			
9.	Opracowanie zasad i wdrożenie wolontariatu na rzecz ochrony różnorodności biologicznej	Zwiększenie akceptacji społecznej i aktywizacji społecznej może być z powodzeniem realizowana przez instytucję wolontariatu skupiającą młodzież i społeczników. Wolontariusze uczestniczyliby w działaniach związanych z monitoringiem i ochroną czynną uzyskując nową wiedzę i umiejętności oraz wsparcie techniczne i socjalne.	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska parki narodowe	Liczba powołanych centrów wolontariatu Liczba wolontariuszy na rok
10.	Opracowanie i wdrożenie koncepcji partnerstwa lokalnego ukierunkowanego na ochronę dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego	Czynne uczestnictwo społeczności lokalnych w działaniach, które mają na celu ochronę dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, może się odbywać przez zawiązanie partnerstwa społeczności lokalnych, organów samorządowych i rządowych, organizacji pozarządowych, działającego na zasadzie obopólnych korzyści. Celem partnerstwa będzie opracowanie i wdrożenie strategii rozwoju lokalnego z wykorzystaniem możliwości wynikających z walorów przyrodniczych i z dbałością o te walory, wsparcie lokalnych inicjatyw i przedsiębiorczości, uruchomienie	regionalne dyrekcje ochrony środowiska samorządy lokalne Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska parki narodowe parki krajobrazowe	Liczba powołanych partnerstw lokalnych

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
		doradztwa i szkoleń		
11.	Realizacja programów i kampanii edukacyjnych skierowanych do społeczeństwa w celu podniesienia świadomości na temat realizowanych celów związanych z różnorodnością biologiczną	Konieczne jest ciągłe realizowanie działań w celu podniesienia świadomości społeczeństwa na temat celów związanych z różnorodnością biologiczną. Wymaga to poza edukacją u podstaw, realizowania ukierunkowanych programów i kampanii uświadamiających, które uwzględnią szerokie działania na rzecz kształtowania świadomości ekologicznej społeczeństwa i działania realizujące treści edukacji dla zrównoważonego rozwoju.	Ministerstwo Środowiska parki narodowe Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska jednostki samorządu terytorialnego	Liczba programów i kampanii o zasięgu krajowym Liczba kampanii o zasięgu regionalnym Liczba kampanii o zasięgu lokalnym

<u>Cel szczegółowy B</u>: **<u>Doskonalenie systemu ochrony przyrody.</u>**

System ochrony przyrody w Polsce, który nie osiągnął stanu docelowego, musi podlegać ewolucji odpowiednio do nowych potrzeb i wyzwań. Realizacja celu strategicznego Programu wymaga, aby wszystkie najcenniejsze i zagrożone siedliska przyrodnicze i gatunki, fragmenty krajobrazu ekologicznego były chronione w granicach obszarów chronionych w sposób reprezentatywny do ich zasięgów i zróżnicowania geograficznego. Przestrzenny zakres wdrażania obszarowych form ochrony przyrody nie osiągnął swojego kształtu docelowego (dotyczy to np. parków narodowych, rezerwatów przyrody), mimo wielu prób podejmowanych w tym zakresie przez resort środowiska. Rewizji prawa wymaga sposób powoływania nowych obszarów chronionych, ale także zasady funkcjonowania parków krajobrazowych oraz obszarów chronionego krajobrazu, zwłaszcza w kontekście wzmocnienia roli korytarzy ekologicznych oraz coraz większego nacisku kładzionego na ochronę walorów krajobrazowych. Bez tych zmian trudno będzie skutecznie chronić lądowe i wodne powiązania ekologiczne pomiędzy obszarami chronionymi. W celu skutecznej ochrony różnorodności biologicznej konieczne jest też wzmocnienie systemu zarządzania obszarami chronionymi odpowiednio do nowych zadań.

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
B.I.	**Doskonalenie sieci obszarów chronionych w celu zwiększenia skuteczności ochrony różnorodności biologicznej.** Do priorytetowych zadań w tym zakresie należy m.in. umożliwienie powołania nowych i powiększenie istniejących parków narodowych, co jest obecnie utrudnione ze względu na niewystarczający poziom akceptacji społecznej. Istnieje również potrzeba zapewnienia reprezentatywnej liczby ostoi o wybitnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych, co wiąże się z koniecznością uzupełnienia istniejącej sieci rezerwatów przyrody. Parki krajobrazowe oraz obszary chronionego krajobrazu wymagają przeprowadzenia rewizji celów ich powołania oraz doprecyzowania ich funkcji łącznikowych, biorąc pod uwagę założenia tzw. zielonej infrastruktury (priorytet *Unijnej strategii ochrony różnorodności*			

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
	biologicznej na okres do 2020), która powinna połączyć obszary chronione w spójną przestrzennie sieć.			
12	Powołanie nowych i powiększenie istniejących parków narodowych wraz z wypracowaniem i wdrożeniem koncepcji systemu rekompensat z tytułu strat związanych z wprowadzeniem ograniczeń	W celu osiągnięcia ekologicznej reprezentatywności parków narodowych konieczne jest powołanie 3 nowych obiektów: Mazurskiego PN, Turnickiego PN i Jurajskiego PN. Natomiast powiększenia granic wymagają: Białowieski PN, Karkonoski PN, Babiogórski PN i PN „Bory Tucholskich". Doświadczenie pokazuje, że realizacja tego zadania wymagać będzie zmian prawnych w zakresie trybu uzgadniania tego typu działań ze społecznościami lokalnymi. Równocześnie konieczne jest zapewnienie rzeczywistych konsultacji społecznych oraz wypracowanie i wdrożenie systemu rekompensat z tytułu strat związanych z wprowadzeniem pewnych ograniczeń.	Ministerstwo Środowiska	Nowelizacja prawa w zakresie powoływania obszarów chronionych
13.	Ocena potrzeb i uzupełnienie sieci rezerwatów przyrody pod kątem ich ekologicznej reprezentatywności	W związku z pozyskaniem nowej wiedzy o przyrodniczych zasobach kraju, istnieją przesłanki, świadczące o tym, że sieć rezerwatów przyrody nie jest dostatecznie reprezentatywna względem zasięgów występowania przedmiotów ochrony i przyrodniczego zróżnicowania kraju. Należy wykonać ocenę stopnia reprezentatywności sieci rezerwatów przyrody i rozpocząć proces jej uzupełnienia zgodnie ze wskazaniami oceny.	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska regionalne dyrekcje ochrony środowiska	Wykonana ocena reprezentatywności ekologicznej sieci rezerwatów
14.	Rewizja celów, funkcji oraz zasad wykonywania ochrony w parkach krajobrazowych oraz w obszarach chronionego krajobrazu	Rewizji wymagają regulacje prawne dotyczące parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu. Należy doprecyzować ich cele, funkcje oraz zasady wykonywania ochrony. W odniesieniu do parków krajobrazowych należy uwzględnić postanowienia Konwencji Krajobrazowej, w tym m.in. identyfikację krajobrazów występujących na terenie kraju i wskazanie najbardziej zagrożonych krajobrazów. Obszary chronionego krajobrazu powinny podlegać zasadniczej weryfikacji biorąc pod uwagę funkcje ochronne dla korytarzy ekologicznych.	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska Ministerstwo Środowiska	Nowelizacja ustawy o ochronie przyrody zawierającej zrewidowane cele i zadania dla parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu
15.	Sporządzenie audytu krajobrazowego na obszarze województwa i wyznaczenie	Sporządzenie audytu krajobrazowego na obszarze województwa polegającego na identyfikacji i ocenie krajobrazów występujących na terenie województwa oraz wyznaczenie	zarządy województw	Identyfikacja i ocena krajobrazów występujących na terenie kraju oraz wyznaczenie

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
	krajobrazów priorytetowych	krajobrazów priorytetowych wynika bezpośrednio z przepisów ustawy z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. poz. 774) w zakresie identyfikacji i oceny krajobrazów.		krajobrazów priorytetowych
B.II	**Wzmocnienie instytucjonalne systemu zarządzania obszarami chronionymi, w tym systemu monitoringu przyrodniczego i raportowania.** Organizacja systemu ochrony przyrody w Polsce przeszła daleko idące zmiany w 2008 r., kiedy powołano Generalną Dyrekcję Ochrony Środowiska wraz z 16 regionalnymi dyrekcjami ochrony środowiska. Powierzono tym instytucjom m.in. nadzór nad siecią Natura 2000, który mimo wdrożenia wielu mechanizmów koordynacji i kontroli nie objął jeszcze wszystkich funkcji, jak np.: monitoring celów sieci Natura 2000, kontroli przestrzegania zakazów czy wdrażania planów zdań ochronnych. Wzmocnienie zdolności instytucjonalnych systemu zarządzania realizacją celów obszarów chronionych jest warunkiem wywiązania się z nałożonych obowiązków, na które składają się działania planistyczne, sprawowanie nadzoru i realizacja działań ochronnych, kontrolowanie wykonywania zapisów planów. Należy również uporządkować merytorycznie i instytucjonalnie kwestie zbierania, przetwarzania i udostępniania danych monitoringowych oraz doprowadzić do stworzenia narzędzia gromadzenia informacji o poniesionych wydatkach na działania ochronne.			
16.	Udoskonalenie systemu kontroli w zakresie przestrzegania przepisów prawa ochrony przyrody oraz systemu odpowiedzialności za łamanie prawa	Regulacje prawne normujące kwestie kontroli przestrzegania przepisów z zakresu ochrony różnorodności biologicznej są fragmentaryczne i rozproszone, co wpływa negatywnie na efektywność kontroli. Z jednej strony ograniczona jest liczba organów ochrony przyrody posiadających uprawnienia kontrolne, z drugiej zaś istnieje szereg służb kontrolujących wąskie zakresy działalności. Wobec rozbudowy przepisów limitujących korzystanie z zasobów przyrody konieczne jest dokonanie przeglądu istniejących struktur kontrolnych i opracowanie zasad ich konsolidacji. Wiąże się to z nowelizacją przepisów prawa w tym zakresie. Wobec niskiej skuteczności kar nakładanych za wykroczenia w zakresie ochrony przyrody przeanalizowania wymaga zasadność opracowania i wdrożenia systemu odpowiedzialności administracyjnej za niszczenie różnorodności biologicznej.	Ministerstwo Środowiska	Nowelizacja prawa w zakresie systemu kontroli przestrzegania przepisów ochrony przyrody
17.	Opracowanie planów ochrony lub planów zadań ochronnych dla obszarowych form ochrony przyrody	Tworzenie dokumentów planistycznych dla obszarowych form ochrony przyrody, w tym dla obszarów Natura 2000, nie zostało zakończone. Do 2020 r. liczba opracowanych planów powinna być podwojona w stosunku do stanu na 2015 rok.	regionalne dyrekcje ochrony środowiska parki narodowe urzędy morskie parki krajobrazowe/	Odsetek obszarów posiadających plany w stosunku do liczby planów zatwierdzonych w 2015 roku

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
			zespoły parków krajobrazowych	
18.	Włączanie wskazań planów ochrony lub planów zadań ochronnych obszarów chronionych do dokumentów sektorowych i aktów prawa miejscowego	Wskazania zawarte w planach zadań ochronnych lub planach ochrony obszarów chronionych powinny być implementowane do dokumentów sektorowych i planów miejscowych. Szczególnie istotna jest integracja dokumentów planistycznych dla terenów, na których prowadzona jest gospodarka leśna oraz równocześnie objętych programem Natura 2000. Powinno to przyczynić się do usprawnienia zarządzania tymi gruntami, a ponadto będzie również sprzyjało utrzymaniu możliwie najlepszego stanu zachowania przedmiotów ochrony obszarów Natura 2000, związanych ze zbiorowiskami leśnymi.	Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe jednostki samorządu terytorialnego	Liczba PUL uwzględniająca wskazania PZO/PO w stosunku do liczby PUL nadleśnictw, których obszar pokrywa się z siecią Natura 2000
19.	Wzmocnienie systemu nadzoru nad obszarami chronionymi, w tym nad obszarami Natura 2000	Regulacje prawne dotyczące nadzoru nad ochroną obszarów chronionych, w tym obszarów Natura 2000, wymagają doprecyzowania i uszczegółowienia. Organy sprawujące nadzór wymagają ponadto wzmocnienia zaplecza kadrowego oraz ich potencjału. Doskonalenie zdolności instytucjonalnych organów wiąże się z koniecznością doprecyzowania przepisów prawa, wzmocnienia technicznego, a także inwestowania w szkolenie kadr.	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska parki narodowe	Nowelizacja ustawy o ochronie przyrody w zakresie systemu nadzoru nad obszarami chronionymi Liczba przeszkolonych pracowników rdoś z zakresu zarządzania przyrodą
20.	Ustanowienie i wdrożenie monitoringu realizacji działań ochronnych, w tym na obszarach Natura 2000	Ustanowienia i organizacji wymaga monitoring wdrażania działań zapisanych w planach zadań ochronnych i planach ochrony. Jest to instrument sprawowania nadzoru nad obszarami chronionymi. Monitorowanie procesu realizacji celów obszarów Natura 2000 jest szczególnie istotne ze względu na fakt, że wdrażanie działań ochronnych spoczywa na różnych instytucjach i osobach prywatnych (właściciele ziemi) i w efekcie informacja o tych działaniach jest rozproszona.	regionalne dyrekcje ochrony środowiska Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska parki narodowe	Liczba rekordów w systemie monitoringu wykonanych działań ochronnych
21.	Rozwój monitoringu przyrodniczego w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska	Funkcjonujący system monitoringu przyrodniczego w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska obejmującego gatunki i siedliska przyrodnicze wymaga uzupełnienia w zakresie zasobów obszarów morskich i grzybów oraz	Ministerstwo Środowiska	Uruchomienie monitoringu przyrodniczego zasobów obszarów morskich i grzybów Wykonana

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
		objęcia w miarę możliwości monitoringiem wszystkich lęgowych gatunków awifauny krajowej. Analizy wymaga także możliwość integracji monitoringu stanu ochrony przedmiotów ochrony w obszarach Natura 2000 z systemu Państwowego Monitoringu Środowiska, z uwzględnieniem kosztów, wydajności zaplecza eksperckiego, źródeł finansowania.		ekspertyza w zakresie oceny kosztów i korzyścią integracji PMŚ i monitoringu Natura 2000
22	Przegląd metodyk oceny stanu siedlisk przyrodniczych i gatunków PMŚ	Celem zadania jest dokonanie analizy wskaźników określających stan ochrony siedlisk i gatunków uwzględnionych w Dyrektywie siedliskowej i Dyrektywie ptasiej z punktu widzenia ich aktualizacji i ewentualnej standaryzacji na poziomie Wspólnoty. Wskazane jest też określanie zasad stosowania wskaźników na poziomie lokalnym, np. obszaru Natura 2000.	Ministerstwo Środowiska	Wykonany przegląd metodyk ze wskazaniem potrzeb w zakresie ich nowelizacji
23	Zapewnienie pełnej i aktualnej inwentaryzacji przyrodniczej kraju	Dla zapewnienia właściwego planowania zagospodarowania przestrzeni, tworzenia reprezentatywnej sieci obszarów chronionych, wykonywania poprawnych ocen oddziaływania na środowisko oraz właściwego stosowania ustawy z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (Dz. U. z 2014 r. poz. 1789, z późn. zm.), konieczne jest możliwie pełne poznanie zasobów przyrodniczych kraju. Dlatego konieczne jest rozpoczęcie ogólnokrajowej, wielkoobszarowej, spójnej metodycznie inwentaryzacji przyrodniczej wybranych, zagrożonych siedlisk przyrodniczych z wykorzystaniem metod teledetekcyjnych, a następnie jej stopniowa, regularna aktualizacja.	Ministerstwo Środowiska Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska regionalne dyrekcje ochrony środowiska jednostki samorządu terytorialnego	Procent powierzchni kraju, gdzie została wykonana inwentaryzacja przyrodnicza w stosunku do powierzchni kraju
B.III	**Mobilizacja środków na realizację działań ochronnych na obszarach chronionych.** Podstawą skutecznej ochrony różnorodności biologicznej jest zapewnienie odpowiednich środków finansowych. Wzrost finansowania ochrony różnorodności biologicznej jest to jeden z priorytetów Konwencji i *Unijnej strategii ochrony różnorodności biologicznej na okres do 2020*. W celu przybliżenia potrzeb finansowych realizacji sieci Natura 2000 i innych obszarów chronionych, na wniosek Komisji Europejskiej opracowano tzw. Priorytetowe Ramy Działań (w skrócie PAF), które zostały przyjęte jako dokument strategiczny przez Ministra Środowiska dla perspektywy finansowej 2014–2020. Jednakże dostępne środki publiczne ze źródeł krajowych, jak i z bezzwrotnej pomocy zagranicznej, w tym środki UE, mogą okazać się niewystarczające. Niezbędne jest zatem efektywne wydawanie dostępnych środków finansowych, kontrolowanie poziomu udzielonego wsparcia finansowego i poszukiwanie innowacyjnych mechanizmów			

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
	finansowania			
24.	Utworzenie narzędzia informatycznego gromadzenia danych o poniesionych wydatkach z różnych źródeł na realizację zadań ochrony przyrody (w tym wydatków poniesionych przez GDOŚ i rdos-ie)	Celem zadania jest opracowanie i wdrożenie koncepcji cyfrowej platformy wymiany danych i informacji o kosztach zrealizowanych działań w zakresie ochrony przyrody. Powstanie nowoczesny system spełniający założenia przepisów prawa w zakresie dostępu do informacji, a także uwzględniający potrzeby instytucji publicznych i innych interesariuszy tworzących zasoby, dane i informacje o środowisku i jego ochronie. Realizacja tego zadania wymaga dokonanie oceny możliwości stworzenia takiego systemu.	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	Funkcjonujące narzędzie informatyczne
25.	Średniookresowa ocena poziomu wydatków poniesionych z funduszy krajowych i europejskich na ochronę różnorodności biologicznej w stosunku do założeń strategicznych Priorytetowych Ram Działań (PAF)	Dokument strategiczny tzw. Priorytetowe Ramy Działań (PAF) opracowany dla sieci Natura 2000 na lata 2014–2020 miał być podstawą planowania środków w programach operacyjnych perspektywy finansowej 2014–2020. PAF ma podlegać średniookresowej ocenie i weryfikacji/aktualizacji założeń. Ocena skuteczności mechanizmów ograniczających wydatkowania środków pochodzących z funduszy unijnych oraz źródeł krajowych w sposób szkodliwy dla różnorodności biologicznej.	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	Wykonana ocena średniookresowa wraz z aktualizacją PAF
26.	Zwiększenie skuteczności absorpcji środków przez organy ochrony przyrody w ramach istniejących funduszy przeznaczonych na wsparcie różnorodności biologicznej	Poziom absorpcji środków finansowych przez administrację rządową z dostępnych funduszy UE i krajowych na ochronę różnorodności biologicznej jest niedostateczny. W celu zwiększenia zdolności instytucjonalnych w tym zakresie konieczne jest przygotowanie kadry i wypracowanie systemu doradztwa mającego na celu zwiększenie liczby oraz jakości przygotowywanych projektów.	Ministerstwo Środowiska Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	Poziom absorpcji środków w ramach funduszy dedykowanych ochronie różnorodności biologicznej

Cel szczegółowy C: Zachowanie i przywracanie siedlisk przyrodniczych oraz populacji zagrożonych gatunków.

Zachowanie i przywracanie bogactwa gatunków i ich siedlisk jest zadaniem priorytetowym zarówno w krajowej polityce ochrony przyrody, jak też w Unii Europejskiej i w skali globalnej. Pomimo podejmowanych od wielu lat działań procesu utraty populacji zagrożonych gatunków nie udało się ograniczyć. Jedną z przyczyn tych niepowodzeń, obok pogłębiających się zagrożeń antropogenicznych i naturalnych, jest uzyskiwany niski efekt ekologiczny realizowanych działań,

wynikający z ich zbytniego rozdrobnienia/rozproszenia i braku kontynuacji. System ochrony gatunkowej w Polsce wymaga zwiększenia efektywności systemu zarządzania gatunkami chronionymi, uzupełnienia stanu wiedzy o rozmieszczeniu zasobów przyrodniczych, uporządkowanie kwestii pozyskiwania zwierząt ze stanu dzikiego i znalezienia sposobu na zarządzanie populacjami gatunków chronionych powodujących szkody w gospodarce.

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
C.I	**Zwiększenia efektywności systemu zarządzania gatunkami chronionymi.** Ochrona gatunkowa powinna być realizowana zarówno na obszarach chronionych, jak i poza nimi. Wymaga ona lepszej efektywności w zakresie wypracowania i okresowej weryfikacji krajowych programów ochrony najbardziej zagrożonych gatunków oraz ich konsekwentnej realizacji, z uwzględnieniem działań z zakresu ochrony czynnej. Wprowadzenia rozwiązań systemowych wymagają problemy związane z przetrzymywaniem zwierząt żywych, obcych i niebezpiecznych, które nie powinny funkcjonować w środowisku naturalnym, które nie zostały w pełni rozwiązane.			
27.	Opracowanie i wdrożenie ogólnopolskich programów ochrony dla kluczowych gatunków chronionych	Należy kontynuować opracowywanie programów ochrony dla kluczowych gatunków roślin i zwierząt oraz wdrożyć w życie istniejące już programy. Istnieje potrzeba opracowania nowej strategii ochrony żubra, której celem powinna być poprawa stanu ochrony tego gatunku.	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska Ministerstwo Środowiska	Liczba zatwierdzonych programów ochrony
28.	Określenie rozmieszczenia krajowych gatunków ptaków lęgowych	Celem zadania jest pozyskanie informacji na temat rozmieszczenia, zasięgów oraz trendów wszystkich gatunków ptaków lęgowych w Polsce zidentyfikowanych po 2004 r. Zadanie to stanowi uzupełnienie danych gromadzonych przez GIOŚ w odniesieniu do zmian liczebności populacji ptaków. Realizacja zadania pozwoli na diagnozę stanu i potrzeb ochrony gatunków ptaków oraz przyjęcie właściwej polityki ich ochrony w naszym kraju.	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	Wydanie publikacji o rozmieszczeniu krajowych gatunków ptaków lęgowych w Polsce
29.	Organizacja systemu azyli i miejsc przetrzymywania żywych zwierząt gatunków chronionych, obcych i niebezpiecznych	Obecnie realizacja przepisów regulujących obrót żywymi zwierzętami gatunków chronionych, obcych czy niebezpiecznych jest mocno ograniczona w związku z brakiem azyli lub innych jednostek, do których mogłyby być one przekazywane. Dotyczy to najczęściej zwierząt zatrzymanych, niechcianych, odnalezionych lub wobec których orzeczono przepadek. Konieczne jest utworzenie systemu azyli, a także zapewnienie środków na utrzymywanie takich zwierząt, w tym na kontraktowanie ich przetrzymywania przez jednostki posiadające odpowiednie warunki (także podmioty prywatne).	Ministerstwo Środowiska, Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	Nowelizacja prawa w zakresie przetrzymywania zwierząt. Liczba utworzonych azyli i miejsc przetrzymywania zwierząt (także poza azylami)

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
30.	Wdrożenie psów do służby w zakresie wykrywania przemytu żywych zwierząt	Ze względu na to, że część polskich granic jest zewnętrznymi granicami UE, szczególnie narażonymi na przemyt niektórych chronionych gatunków zwierząt, wskazane jest zwiększenie skuteczności wykrywania takich przemytów poprzez wyszkolenie i zastosowanie psów do wykrywania żywych zwierząt i innych okazów gatunków chronionych.	Służba Celna Ministerstwo Finansów	Liczba przejść granicznych, na których służą psy przeszkolone do wykrywanie okazów gatunków chronionych Liczba wykrytych z udziałem psów prób przemytu
C.II	**Ograniczenie presji ze strony gatunków chronionych powodujących szkody gospodarcze.** Regulacje prawne w zakresie ograniczania rozmiaru szkód powodowany przez niektóre gatunki chronione, jak bóbr europejski, kormoran, które znacząco zwiększyły swoje liczebności, nie przynoszą pożądanych efektów. Ta sytuacja rodzi wiele konfliktów społecznych i naraża Skarb Państwa na coraz wyższe wydatki związane z odszkodowaniami. Największe konflikty pojawiają się na styku z gospodarką rolną i rybacką a także z gospodarką wodną – rozkopywanie grobli i osłabianie wałów przeciwpowodziowych. W 2011 r. zostały opracowane projekty krajowych strategii zarządzania gatunkami zagrożonymi i konfliktowymi w ramach projektu koordynowanego przez SGGW w Warszawie współfinansowanego ze środków POIiŚ 2007–2013 m.in. dla kormorana, wydry. Bazując na wnioskach wynikających z tych strategii konieczne jest podjęcie działań w zakresie uregulowania tego problemu pod względem prawnym i wypracowanie wytycznych w zakresie zarządzania tymi gatunkami.			
31.	Nowelizacja ustawy o ochronie przyrody w zakresie uregulowań dotyczących chronionych gatunków powodujących szkody gospodarcze	W przypadku niektórych gatunków konfliktowych (np. bóbr, kormoran) dotychczasowe sposoby regulacji ich liczebności nie przynoszą pożądanych efektów. Należy wypracować inne rozwiązania prawne w zakresie zarządzania tymi populacjami.	Ministerstwo Środowiska Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	Zmiana ustawy o ochronie przyrody pod kątem poprawy rozwiązań dotyczących tych gatunków
32.	Wypracowanie i wdrożenie wytycznych w zakresie zarządzania wybranymi gatunkami chronionymi powodującymi znaczne szkody gospodarcze	Konieczne jest udoskonalenie zasad postępowania z gatunkami chronionymi, a jednocześnie konfliktowymi, wywołującymi negatywny odbiór społeczny (np. bóbr, kormoran). Wdrożenie wytycznych wiąże się z przeprowadzeniem zadań informacyjnych i edukacyjnych, jak postępować, by ograniczyć szkody, jak im przeciwdziałać. Rola takich działań jest szczególnie ważna ze względu na utrzymanie akceptacji społecznej dla utrzymania poziomu liczebności gatunków chronionych powodujących szkody.	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska Ministerstwo Środowiska	Liczba opracowanych wytycznych Liczba przeszkolonych osób
C.III	**Ochrona i odtwarzanie cennych siedlisk przyrodniczych.** Podstawą ochrony siedlisk na obszarach chronionych jest wdrożenie planów ochrony lub planów zadań ochronnych. Ich realizacja jest na ogół uwzględniona w programach sektorowych, np. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich. Specjalne programy ochrony i restytucji będą potrzebne w odniesieniu do tych siedlisk, których ochrona nie będzie wspierana w ramach przedsięwzięć resortowych, a wymagają podjęcia działań w obszarach chronionych w skali regionalnej lub krajowej, jak np. w odniesieniu do obszarów wodno-błotnych, w celu uzyskania lepszego efektu ekologicznego.			

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
33.	Opracowywanie i wdrożenie projektów ochrony i odtwarzania zdegradowanych siedlisk, w tym szczególnie wodno-błotnych, w obszarach chronionych	Zgodnie z PAF, należy opracować i wdrożyć projekty ochrony zagrożonych siedlisk. Powinny być one nakierowane szczególnie na obszary pełniące ważną funkcję w strukturze ekologicznej regionu lub w lokalnym systemie krążenia wody. Oprócz realizacji działania na poziomie lokalnym i regionalnym konieczne jest również podejście na poziomie ogólnokrajowym.	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, parki narodowe Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju	Powierzchnia siedlisk objęta działaniami w obszarach chronionych

Cel szczegółowy D – Utrzymanie i odbudowa funkcji ekosystemów będących źródłem usług dla człowieka.

Kwestia utrzymania i odbudowy funkcji ekosystemów jest nowym priorytetem *Unijnej strategii ochrony różnorodności biologicznej na okres do 2020*, który ma być wdrażany poza systemem obszarów chronionych, obejmować przestrzeń całego kraju, bazować na ocenie stanu ekosystemów i ich usług wynikających z funkcji pełnionych przez ekosystemy. Wymaga to opracowania systemu wartościowania usług ekosystemowych oraz wpisaniu tych wartości do strategii rozwoju, systemu planowania, krajowych systemów rachunkowości i sprawozdawczości. Różnorodność biologiczna uzyska dzięki temu rangę determinanty rozwoju społecznego i gospodarczego i będzie inaczej postrzegana przez społeczeństwo. Włączenie wartości usług ekosystemowych do krajowych procesów decyzyjnych pozwoli na właściwą ocenę stopnia ew. utraty różnorodności biologicznej, zastosowanie kompromisowych rozwiązań oraz poprawienie koordynacji działań między poszczególnymi sektorami i szczeblami administracji.

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
D.I	**Nadanie ekosystemom wartości społeczno-ekonomicznej.** Państwa członkowskie są obowiązane do identyfikacji i oceny stanu ekosystemów i ich funkcji na terytorium swojego kraju, a także do oceny wartości gospodarczej tych funkcji, jak również do podjęcia działań wspierających włączenie wycenionych wartości do systemów rachunkowości i sprawozdawczości na poziomie unijnym i krajowym do roku 2020. Realizacja tych zadań wymaga postępowania zgodnie z wytycznymi wypracowanymi na poziomie UE i sięgania do doświadczeń innych krajów członkowskich			
34.	Identyfikacja i ocena stanu funkcji/usług ekosystemów na terytorium kraju	Typologia ekosystemów, opracowanie wskaźników oceny stanu zachowania ich funkcji oraz katalogu usług ekosystemowych zgodnie z wytycznymi UE są niezbędne do zmapowania zielonej infrastruktury, tj. pierwszego etapu jej wdrażania.	Ministerstwo Środowiska	Opracowany krajowy katalog ekosystemów i ich usług wraz z mapą rozmieszczenia ekosystemów
35.	Adaptacja metodyki UE wyceny wartości świadczeń ekosystemów do warunków Polski	UE opracowała wytyczne wyceny wartości usług ekosystemowych. Możliwość ich zastosowania w warunkach Polski wymaga zbadania i doprecyzowania, biorąc pod uwagę dostępne źródła danych i informacji na styku ekologii i ekonomii.	Ministerstwo Środowiska	Opracowane krajowe zasady wyceny wartości usług ekosystemów

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
36.	Opracowanie zasad włączenia wyceny usług ekosystemów do systemów rachunkowości i sprawozdawczości na poziomie krajowym	Podjęcie działań w kierunku upowszechnienia zasad wyceny ekosystemów jest zadaniem wynikającym ze unijnej strategii ochrony różnorodności biologicznej na okres do 2020 roku.	Ministerstwo Środowiska Ministerstwo Finansów Główny Urząd Statystyczny	Opracowane krajowe zasady włączenia wyceny usług ekosystemów do systemów rachunkowości i sprawozdawczości
D.II	**Wdrożenie koncepcji zielonej infrastruktury jako narzędzia pozwalającego na utrzymanie i wzmocnienie istniejących ekosystemów oraz ich usług.** W świetle *Unijnej strategii ochrony różnorodności biologicznej na okres do 2020 r.* istnieje potrzeba wykonania przeglądu zakresu dostosowania krajowych systemów planowania przestrzennego do potrzeb ochrony różnorodności biologicznej, określenia problemów i opracowania zaleceń. Ustanowienie zielonej infrastruktury, której częścią są korytarze ekologiczne, jako elementu planowania przestrzennego ma na celu wzmocnienie działań planistycznych na rzecz rozwoju kraju, regionów, powiatów gmin i miast, z uwzględnieniem racjonalnego użytkowania przestrzeni i środowiska oraz zapewnienia warunków rozwoju społecznego i gospodarczego. Koncepcja zielonej infrastruktury jest również zgodna z założeniami planowania przestrzennego, takimi jak racjonalne przekształcanie i zagospodarowywanie struktur przestrzennych z uwzględnieniem uwarunkowań przyrodniczych. Jednocześnie, przy maksymalnej integracji zielonej infrastruktury z istniejącym systemem ochrony przyrody, zwłaszcza z obszarami chronionego krajobrazu, które z założenia pełnią funkcje ekologicznej łączności przestrzennej, możliwe jest wzmocnienie systemu ochrony przyrody w naszym kraju.			
37.	Opracowanie krajowych wytycznych umożliwiających nadanie zielonej infrastrukturze statusu standardowego elementu planowania przestrzennego i rozwoju terytorialnego	Najlepszym instrumentem wdrożenia zielonej infrastruktury jest planowanie przestrzenne. Wdrożenie idei zielonej infrastruktury do planowania przestrzennego wymaga opracowania odpowiednich wytycznych, uwzględniających założenia reformy systemu zarządzania przestrzenią. Uwzględnienie zielonej infrastruktury wraz z oceną usług ekosystemowych w dokumentach planistycznych na poziomie lokalnym stworzy lepsze podstawy zarządzania ryzykiem, łagodzenia zagrożeń związanych ze zmianą klimatu i fragmentacją przestrzeni. Dbanie o zieloną infrastrukturę w środowisku miejskim, jest źródłem korzyści związanych ze zdrowiem mieszkańców.	Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju	Opracowanie krajowych wytycznych umożliwiających nadanie zielonej infrastrukturze statusu standardowego elementu planowania przestrzennego i rozwoju terytorialnego
38.	Włączenie zielonej infrastruktury do prac planistycznych na poziomie lokalnym		jednostki samorządu terytorialnego	Liczba dokumentów planistycznych, w których uwzględniono zieloną infrastrukturę zgodnie ze standardami UE
39.	Aktualizacja przebiegu korytarzy ekologicznych wraz z określeniem zasad gospodarowania nimi i zarządzania	Sieć korytarzy ekologicznych wymaga weryfikacji, biorąc pod uwagę wymogi zachowania łączności między obszarami chronionymi, potrzeby migracyjne wielu gatunków roślin i zwierząt. Niewystarczająca ochrona korytarzy ekologicznych w prawie polskim uniemożliwia pełne uwzględnienie korytarzy ekologicznych	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska Ministerstwo Środowiska urzędy marszałkowskie	Wytyczenie systemu korytarzy ekologicznych wraz z określeniem systemu zarządzania i gospodarowania

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
		w studiach planistycznych, jak również procedurach ocen oddziaływania na środowisko. Konieczna jest aktualizacja lokalizacji korytarzy ekologicznych, ocena ich drożności i wskazanie zagrożeń wynikających z obowiązujących dokumentów planistycznych.		Nowelizacja ustawy o ochronie przyrody z uwzględnieniem zasad gospodarowania i zarządzania korytarzami ekologicznymi
40.	Likwidacja barier na trasach przemieszczania się gatunków	Część infrastruktury technicznej oraz terenów otwartych stanowią poważną barierę na trasie migracji gatunków, przyczyniając się do przerwania ciągłości korytarzy ekologicznych. Istotne staje się udrażnianie korytarzy ekologicznych przez budowanie przepławek, przejść dla zwierząt, zalesienia gruntów rolnych w celu wzmocnienia łączności korytarzy ekologicznych, wykup gruntów w celu niedopuszczenia do zabudowy w ciągu korytarzy ekologicznych.	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej jednostki samorządu województw Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	Długość odcinków udrożnionych rzek Liczba wybudowanych przejść dla zwierząt Powierzchnia zalesionych gruntów w korytarzach ekologicznych
41.	Wskazanie potrzeb i wdrożenie priorytetowych działań w zakresie odtwarzania zdegradowanych ekosystemów zielonej infrastruktury	Jednym z priorytetów *Unijnej strategii dot. różnorodności biologicznej na okres do 2020 r.* jest dążenie do odtworzenia w skali UE funkcji 15% zdegradowanych ekosystemów tworzących tzw. zieloną infrastrukturę. W tym celu należy zdiagnozować priorytetowe ekosystemy, oszacować potrzeby i określić możliwości realizacji tych działań. Działania obejmą zarówno siedliska rolne, leśne i zależne od wód.	Ministerstwo Środowiska Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej	Odsetek odtworzonych ekosystemów w stosunku do wykazanych potrzeb

Cel szczegółowy E: <u>Zwiększenie integracji działalności sektorów gospodarki z celami ochrony różnorodności biologicznej.</u>

Zlikwidowanie przyczyn utraty zasobów różnorodności biologicznej, wynikających z działań społecznych i gospodarczych, wymaga spójnej polityki i włączenia różnorodności biologicznej do głównego nurtu całej sfery działalności państwa, w tym do wszystkich sektorów, zwłaszcza takich jak rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo i gospodarka wodna, które w sposób bezpośredni i pośredni wpływają na stan zasobów różnorodności biologicznej. Mobilizacja sektorów gospodarki na rzecz ochrony różnorodności biologicznej wiąże się z aktywnym włączaniem

działań na rzecz ograniczania zagrożeń różnorodności biologicznej do strategii i programów sektorowych, dostosowaniem instrumentów legislacyjnych, zapewnieniem odpowiednich środków finansowych na ich realizację, efektywnym kompensowaniem strat (kompensacje przyrodnicze), zwiększaniem efektywności działań i kontroli przestrzegania prawa. Należy także podejmować działania dotyczące komunikacji społecznej, edukacji, podnoszenia świadomości społecznej w zakresie norm i standardów środowiskowych obowiązujących w danym sektorze gospodarki.

Nr	**Zadanie**	**Uzasadnienie**	**Instytucja wiodąca**	**Wskaźnik**
E.I	**Włączanie rolnictwa do dalszych działań na rzecz ochrony różnorodności biologicznej.** Zgodnie z raportem do Komisji Europejskiej z wdrażania postanowień Dyrektywy siedliskowej, opracowanym dla naszego kraju za lata 2007–2012 (GDOŚ 2012 r.), stan zachowania wielu cennych gatunków i siedlisk przyrodniczych występujących na obszarach rolnych jest niewystarczający lub zły. Dlatego również od sektora rolnictwa zależy realizacja celów Programu. Sektor rolny od wielu lat, zgodnie ze Wspólną Polityką Rolną, aktywnie rozwija i wdraża programy i działania służące zachowaniu lub odbudowie różnorodności biologicznej, które powinny być dostosowywane do istniejących potrzeb. Ochrona różnorodności biologicznej w rolnictwie polega na utrzymaniu lub odtworzeniu ekstensywnego użytkowania łąk i pastwisk i wspieraniu praktyk utrzymujących siedliska przyrodnicze o szczególnych wartościach przyrodniczych. Istotne jest prowadzenie działań mających na celu zagospodarowanie biomasy powstałej w wyniku wykaszania łąk o niskich wartościach paszowych na cele energetyczne. Działania te obejmują również aktywną ochronę zasobów genetycznych będących podstawą produkcji roślinnej i zwierzęcej, zwłaszcza rodzimych ras zwierząt gospodarskich. Kontynuacji wymagają programy ochrony zasobów genetycznych zwierząt obejmujące 90 rodzimych ras, odmian, rodzin i linii różnych gatunków zwierząt gospodarskich, które stanowią rezerwę genetyczną i zabezpieczenie dla przyszłych i nieznanych potrzeb hodowli i produkcji rolnej.		
42.	Wypracowanie i wdrożenie mechanizmów prawnych i finansowych zachęcających do wykorzystania siana pozyskanego w sposób sprzyjający ochronie siedlisk przyrodniczych na cele energetyczne	Utrzymanie ekstensywnego użytkowania łąk i pastwisk jest kluczowe dla ochrony różnorodności biologicznej obszarów wiejskich. Znaczna powierzchnia trwałych użytków zielonych jest obecnie koszona przy zaangażowaniu znaczących środków europejskich, natomiast tylko część tak pozyskanej biomasy jest wykorzystywana jako źródło energii odnawialnej. Upowszechnienie wykorzystania biomasy jako paliwa przy spełnieniu warunku opłacalności mogłoby prowadzić do wzrostu zainteresowania realizacją działań ochronnych przez wzrost opłacalności takich działań. Rozwój tych zastosowań wymaga jednak dalszego wsparcia m.in. przez kampanie informacyjne, dofinansowywanie na odpowiednim poziomie budowy niezbędnej infrastruktury, promocji najlepszych technik. Testowane będą także rozwiązanie alternatywne m.in. kompostowanie i produkcja nawozów organicznych z siana.	Ministerstwo Środowiska Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	Liczba dofinansowanych inwestycji związanych z wykorzystaniem biomasy siana na cele energetyczne

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
43.	Promocja racjonalnej hodowli rodzimych ras zwierząt gospodarskich	Rasy rodzime ustępują wydajnością rasom wysokoprodukcyjnym. Poprawa opłacalności ich chowu w gospodarstwach obejmuje poszukiwanie nowych kierunków użytkowania i produktów niszowych. Na racjonalną hodowlę składa się prowadzenie ksiąg hodowlanych, prowadzenie oceny wartości użytkowej i hodowlanej oraz programów hodowlanych.	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi IZ-PIB	Liczba zwierząt gospodarskich ras rodzimych wpisana do ksiąg hodowlanych poszczególnych gatunków zwierząt gospodarskich
44.	Zwiększenie zainteresowania hodowców użytkowaniem rodzimych ras zwierząt gospodarskich	Zachowanie lokalnych zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich jest kluczowe dla rozwoju rolnictwa i przyszłości hodowli, bo stanowią one szeroką bazę genetyczną dla zabezpieczenia przyszłych a obecnie nieznanych potrzeb tego sektora. Utrzymywanie zasobów genetycznych in-situ wymaga zaangażowania rolników. Działania obejmą spotkania z hodowcami realizującymi programy ochrony, promowanie produktów pochodzących od ras rodzimych oraz promocję ich wykorzystania na rzecz środowiska (pielęgnacja krajobrazu).	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi IZ-PIB	Liczba hodowców realizujących programy ochrony zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich
45.	Budowanie świadomości społeczeństwa o znaczeniu rodzimych ras zwierząt gospodarskich	O ile rośnie świadomość społeczna, co do potrzeby ochrony zagrożonych gatunków zwierząt dziko żyjących, to wiedza i akceptacja społeczna dla działań na rzecz ochrony rodzimych ras zwierząt gospodarskich jest ciągle niewystarczająca. Konieczne jest promowanie ras rodzimych zarówno jako dziedzictwa kulturowego rolnictwa jak i bazy genetycznej dla rozwoju hodowli. Ze względu na znaczenie konsumentów w tworzeniu rynku produktów pozyskiwanych z tego segmentu sektora, przewiduje się edukację przez organizację pokazów, ekspozycji oraz wystaw zwierząt ras rodzimych objętych programami ochrony zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich i produktów od nich pozyskiwanych.	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi IZ-PIB	Liczba imprez poświęconych prezentacji i promocji zwierzęta ras rodzimych oraz pozyskiwanych od nich produktów

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
46.	Gromadzenie i przechowywanie materiału biologicznego zwierząt gospodarskich w Krajowym Banku Materiałów Biologicznych	W ramach ochrony zasobów genetycznych metodami ex situ materiał biologiczny pochodzący od bydła, koni, świń oraz owiec i kóz, będzie gromadzony i przechowywany w Krajowym Banku Materiałów Biologicznych utworzonym w Instytucie Zootechniki PIB w celu zapewnienia prawidłowej realizacji działań w zakresie ochrony zasobów genetycznych poszczególnych gatunków zwierząt gospodarskich.	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi IZ-PIB	Liczba porcji materiału biologicznego zgromadzonego i przechowywanego na dzień 31 grudnia danego roku w Krajowym Banku Materiałów Biologicznych, w tym pochodzącego od: bydła, koni, świń, owiec i kóz
E.II	**Włączenie leśnictwa i łowiectwa do dalszych działań na rzecz ochrony różnorodności biologicznej.** Lasy stanowią ponad 60% powierzchni obszarów chronionych, są ostoją różnorodności biologicznej i gwarantem ciągłości funkcji przyrodniczych. Gospodarka leśna zakłada wielofunkcyjny charakter lasów i dąży do właściwego zrównoważenia swoich celów. W związku z powyższym, ważne, jest aby w gospodarce leśnej doskonalić zasady zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej przez włączenie do planów urządzania lasu celów jej ochrony zgodnie z ustawą o ochronie przyrody. Planowanie powinno dotyczyć zarówno lasów państwowych, jak i lasów innej własności. Ważne jest pozostawienie w maksymalnym stopniu lasów na obszarach chronionych najwyższej rangi naturalnym procesom ekologicznym, jak i realizacja zrównoważonego użytkowania sprzyjającego ochronie siedlisk i gatunków. Inną ważną kwestią jest wypracowanie zasad zrównoważonego pozyskiwanie gatunków ze stanu dzikiego w łowiectwie. Wymaga to udoskonalenia systemu monitorowania i weryfikacji zasad gospodarowania dzikimi populacjami gatunków objętych ochroną częściową oraz gatunków łownych. Uregulowania i wdrożenia w systemie prawnym i kodeksach dobrych praktyk wymagają też zasady uwzględniania zmian populacyjnych poszczególnych gatunków łownych, szacowania ich zasobów i oceny wpływu eksploatacji gatunków na ich lokalne populacje oraz inne walory przyrodnicze.			
47.	Ochrona populacji rzadkich rodzimych gatunków drzew w ekosystemach leśnych	Celem zadania jest przeciwdziałanie zanikowi ważnych gatunków drzew (wiąz, jesion, klon jawor itp.) oraz gatunków chronionych (np. cis pospolity, jarząb brekinia) i prowadzenie nowych nasadzeń tych drzew w ich naturalnych siedliskach. Warunkiem realizacji zadania jest wprowadzenie odpowiednich zarządzeń i instrukcji do gospodarki leśnej.	Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe starostwa	Liczba gatunków objętych działaniami. Liczba wyprodukowanych sadzonek i powierzchnia (ha) odnowiona, czy zalesiona tymi gatunkami
48.	Zwiększenie udziału różnych typów martwego drewna w ekosystemach leśnych	Pozostawianie części drzew do naturalnego rozkładu jest ważne dla ochrony wielu zagrożonych gatunków, jak np. owadów saproksylicznych, ptaków gniazdujących w dziuplach, objętych ochroną na mocy dyrektyw UE. Według raportu końcowego Wielkoobszarowej Inwentaryzacji Stanu Lasów w Polsce za lata 2008 – 2012 miąższość stojących i leżących martwych drzew wynosi 5,6 m^3/ha i nie jest wystarczająca dla	Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe starostwa	Wzrost wielkości m^3/ha martwego drewna raportowanej w Wielkoobszarowej Inwentaryzacji Stanu Lasu

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
		ochrony gatunków.		
49.	Zwiększenie możliwości retencyjnych w ekosystemach leśnych	Kontynuacja działań podjętych w latach 2009–2014 związanych z budową zbiorników i urządzeń małej retencji wodnej w lasach na terenach nizinnych i górskich. Mimo zrealizowania ponad 4 tys. obiektów w poprzednich latach, potrzeby w tym zakresie są nadal ogromne. Kontynuacja zadania ma istotne znaczenie nie tylko dla poprawy warunków siedliskowych drzewostanów leśnych, w tym chronionych, ale także dla łagodzenia skutków zmian klimatu.	Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe	Objętość retencjonowanej wody (m^3) Liczba wybudowanych/ zmodernizowanych urządzeń małej retencji wodnej w lasach
50.	Ochrona populacji ptaków leśnych	Utrzymanie wartości zagregowanego wskaźnika liczebności pospolitych ptaków leśnych *Forest Bird Index* FBI na dotychczasowym poziomie.	Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe starostwa	Wskaźnik FBI na poziomie co najmniej 1.2
51.	Kształtowanie, utrzymanie i promocja zróżnicowanego wieku oraz struktury przestrzennej i gatunkowej drzewostanów	Drzewostany niezapewniające możliwości realizacji celów trwałej, zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej będą podlegały przebudowie. Działania te będą podejmowane na podstawie indywidualnej oceny. Celem przebudowy ma być drzewostan o złożonej budowie i strukturze wieku, o składzie gatunkowym dostosowanym do siedliska, zawierającym rodzime gatunki zgodne z regionalizacją przyrodniczo-leśną. Ponadto tam gdzie jest to uzasadnione warunkami siedliskowymi w cięciach pielęgnacyjnych i odnowieniowych promowana będzie zróżnicowana struktura drzewostanu.	Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe	Powierzchnia wykonanych cięć przekształceniowych, odnowień podokapowych oraz rozmiar uzupełnień, dolesień zgodnych z siedliskiem
52.	Nowelizacja prawodawstwa pod kątem dostosowania terminów polowań na wybrane gatunki zwierząt łownych do cyklu rozrodczego określonego gatunku	Istnieje potrzeba korekty terminów polowań na wybrane gatunki zwierząt łownych w szczególności zwierzyny płowej oraz ptaków z uwzględnieniem ich cyklu rozrodczego (gatunków nie tylko łownych, ale i chronionych, odbywających lęgi w tych samych siedliskach).	Ministerstwo Środowiska	Wydanie nowelizacji rozporządzenia określającego terminy polowań na wybrane gatunki zwierząt łownych
53.	Udoskonalenie metod inwentaryzacji zwierząt	Obowiązujące metody inwentaryzacji nie dają pełnego obrazu stanu populacji zwierząt	Ministerstwo Środowiska	Przyjęcie i wdrożenie nowej metody inwentaryzacji zwierząt

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
	łownych	łownych. Wiedza o liczebności i strukturze płciowo-wiekowej populacji zwierząt łownych pozwoli na lepsze zarządzanie zwierzętami łownymi na podstawie planów łowieckich.		łownych
E.III.	**Włączenie gospodarki rybackiej do dalszych działań na rzecz ochrony różnorodności biologicznej.** Konieczne jest sukcesywne ograniczanie presji rybołówstwa na ekosystemy Morza Bałtyckiego, m.in. przez zmianę regulacji prawnych, rozwój bezpieczniejszych dla środowiska technik połowowych, wzrost świadomości ekologicznej rybaków oraz pomoc w znajdowaniu im innych źródeł dochodów. Istotny jest też rozwój metod oceny wpływu rybactwa śródlądowego i rybołówstwa na różnorodność biologiczną. Wpływ akwakultury na różnorodność biologiczną jest bardzo złożony. Tworzenie i utrzymanie stawów hodowlanych ma korzystny wpływ, a nierzadko stanowi warunek zachowania różnorodności biologicznej na danym obszarze. Obiekty stawowe stanowią bowiem miejsce życia i bytowania licznych gatunków roślin i zwierząt, w tym chronionych, ginących i zagrożonych wyginięciem. Istotne jest zatem utrzymanie ekstensywnej gospodarki stawowej przy jednoczesnym zachowaniu ekonomicznie opłacalnej produkcji ryb.			
54.	Wdrożenie regulacji mających na celu ograniczenie odrzutów podczas połowów	Obowiązek wyładunkowy/zakaz odrzutów zgodnie z art. 15 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1380/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r. w sprawie wspólnej polityki rybołówstwa, zmieniającego rozporządzenia Rady (WE) nr 1954/2003 i (WE) nr 1224/2009 oraz uchylające rozporządzenia Rady (WE) nr 2371/2002 i (WE) nr 639/2004 oraz decyzję Rady 2004/585/WE (Dz. Urz. UE L 354 z 28.12.2013, str. 22) , który wszedł w życie z dniem 1 stycznia 2015 r. Dotyczy zarówno gatunków komercyjnych (dorsz, łosoś, śledź i szprot), jak i przyłowu gatunków chronionych oraz zagrożonych (gładzica). Odrzuty mają zostać ograniczane przez stopniowe wprowadzenie zakazu odrzutów oraz wprowadzanie środków uzupełniających, na przykład zachęcanie do skuteczniejszej selektywności narzędzi połowowych, nakaz zmiany łowiska i doraźne zamykanie w trybie pilnym obszarów połowowych.	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	Przygotowanie regulacji prawnej ograniczającej odrzuty podczas połowów
55.	Opracowanie i wdrożenie procedur rejestrowania danych o przyłowie gatunków chronionych – ptaków, ssaków, ryb i minogów	Skuteczna ochrona gatunków chronionych wymaga rzetelnej informacji na temat wielkości ich przyłowu, szczególnie na obszarach Natura 2000 i innych obszarach chronionych. Należy utworzyć i wdrożyć procedury przekazywania padłych	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi Generalna Dyrekcja Ochrony	Liczba jednostek rybackich, które wdrożyły procedury

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
		osobników gatunków chronionych do instytucji badawczych oraz chorych i kontuzjowanych osobników gatunków chronionych do ośrodków rehabilitacji.	Środowiska	
56.	Identyfikacja technik i narzędzi połowowych, sprzyjających ochronie różnorodności biologicznej oraz ich zastosowanie przez rybaków	Rybołówstwo powinno dążyć do stosowania narzędzi połowowych sprzyjających ochronie różnorodności biologicznej, które ograniczą niepożądane oddziaływanie na ptaki i ssaki oraz siedliska morskie. Zadanie ma na celu zidentyfikowanie dotychczasowych dobrych praktyk w zakresie ograniczania negatywnego wpływu tej działalności na różnorodność biologiczną oraz wdrożenie w życie najlepszych zidentyfikowanych praktyk i narzędzi.	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	Liczba jednostek połowowych stosujących narzędzia i techniki połowowe zidentyfikowane jako bezpieczne dla różnorodności biologicznej
57.	Zachowanie siedlisk zagrożonych gatunków przez utrzymanie lub przywrócenie ekstensywnej gospodarki rybackiej na stawach rybnych	Ekstensywnie użytkowane stawy rybne są siedliskiem wielu cennych gatunków. Z uwagi na uwarunkowania ekonomiczne, utrzymanie ekstensywnej gospodarki wymaga wsparcia finansowego, który przewidziano w Programie Operacyjnym „Rybactwo i Morze" w aktualnej perspektywie finansowej. Należy zagwarantować, iż rekompensaty udzielane właścicielom stawów, są zgodne z celami ochrony przyrody na danym obszarze.	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	Powierzchnia (ha) stawów objęty wsparciem z działania wodno-środowiskowego PO „Rybactwo i Morze"
E.IV	**Włączenie gospodarki wodnej do dalszych działań na rzecz ochrony różnorodności biologicznej.** Wzmocnienie działań na rzecz osiągnięcia i utrzymania dobrego stanu wód, a także ekosystemów wodnych i od wód zależnych jest warunkiem zachowania różnorodności biologicznej. Należy podjąć działania minimalizujące zagrożenia wynikające z eksploatacji kruszywa z koryt rzecznych, niewłaściwej lub niepotrzebnie wykonywanej regulacji rzek (czasem bez ich analizy wpływu na środowisko przyrodnicze), niewłaściwie planowanej i realizowanej ochrony przeciwpowodziowej (budowa i utrzymywanie wałów przeciwpowodziowych zamiast tworzenia polderów, budowa wielkich zbiorników przeciwpowodziowych) itp.			
58.	Opracowanie i wdrożenie wytycznych (zasad dobrej praktyki) w zakresie ochrony różnorodności biologicznej w projektowaniu, budowie i eksploatacji inwestycji hydrotechnicznych	Inwestycje hydrotechniczne w znaczący sposób oddziaływają na różnorodność biologiczną, a stosowane rozwiązania projektowe i ich realizacja, często w niewystarczający sposób, uwzględniają potrzeby jej ochrony. Konieczne jest zatem opracowanie i wdrożenie do praktyki stosownych wytycznych	Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej	Opracowanie wytycznych dla inwestycji hydrotechnicznych

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
		w tym zakresie.		
59.	Opracowanie i wdrożenie zasad renaturalizacji małych cieków wodnych zamienionych na proste kanały melioracyjne	Problemy ekologiczne związane z pracami melioracyjnymi są ogromne, zwłaszcza konsekwencje prostowania tysięcy km małych cieków wodnych zamienionych w kanały dla szybszego odprowadzania wody z terenów rolniczych. Celem zadania jest upowszechnienie ekologicznego podejścia do kształtowania systemów melioracji.	Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej samorządy województw	Długość (km) zrenaturyzowanych cieków wodnych / w stosunku do długości cieków skanalizowanych
60.	Wdrożenie instrumentów zachowania siedlisk naturalnych zagrożonych gatunków ryb migrujących	Gatunki ryb dwuśrodowiskowych np. węgorz i troć, zdążających na tarło, wymagają odpowiednich siedlisk, które są niszczone. Kwestia utrzymania lub odbudowy tarlisk wiąże się z koniecznością wprowadzenia nowych uregulowań prawnych, prowadzenia skoordynowanych działań odbudowujących tarliska oraz udostępnienie rybom miejsc tarla i wzrostu. Konieczna jest identyfikacja miejsc, określenie skali działań i zabezpieczenie środków na ich realizację.	Ministerstwo Środowiska Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	Długość udrożnionych cieków oraz liczba i powierzchnia zabezpieczonych miejsc tarliskowych
E.V	**Włączenie sektora turystyki do dalszych działań na rzecz ochrony różnorodności biologicznej.** Dla zwiększenia świadomości społeczeństwa na temat różnorodności biologicznej i jej znaczenia dla rozwoju społecznego i gospodarczego kraju konieczne jest zwiększenie skuteczności i zasięgu działań mających na celu upowszechnienie zrównoważonych zasad rozwoju turystyki na obszarach o wysokich walorach przyrodniczych, w tym ekosystemów wodnych. Należy dążyć do zmiany zachowań na terenach cennych przyrodniczo, czy rozwoju przedsiębiorczości w zakresie turystyki bezpiecznej dla różnorodności biologicznej			
61.	Opracowanie i upowszechnienie zasad rozwoju zrównoważonej turystyki na obszarach o wysokich walorach przyrodniczych	Turystyka rozwijana w sposób niekontrolowany i chaotyczny stwarza istotne zagrożenie dla różnorodności biologicznej, szczególnie na obszarach o wysokich walorach przyrodniczych. Wskazane jest opracowanie zasad, w których zawarte zostaną m.in. uwarunkowania i zasady korzystania z walorów przyrodniczych w rozwoju turystyki, przy jednoczesnym minimalizowaniu negatywnych skutków dla różnorodności biologicznej. Szczególną uwagę zwrócić należy na tereny wrażliwe na wzmożoną antropopresję, takie jak obszary górskie, strefy brzegowe, w tym brzeg morski	Ministerstwo Sportu i Turystyki Ministerstwo Środowiska parki narodowe Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	Publikacja opracowanych zasad rozwoju zrównoważonej turystyki na obszarach o wysokich walorach przyrodniczych

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
		itp.		
62.	Zwiększenie integracji działalności turystycznej na rzecz ochrony przyrody	Wzmocnienie integracji działalności turystycznej z celami ochrony przyrody, w tym kształtowanie nowych zachowań turystów oraz organizatorów ruchu turystycznego powinno uwzględniać: 1. wprowadzanie zasad turystyki zrównoważonej do zapisów w strategiach rozwoju województw, 2. promowanie proprzyrodniczych zachowań w odniesieniu do obrotu handlowego zagrożonymi gatunkami, w tym informowanie o szkodliwości i konsekwencjach prawnych kupowania i przemytu pamiątek z zagrożonych gatunków.	Ministerstwo Sportu i Turystyki samorządy województw	Liczba województw, które w strategiach rozwoju województw uwzględniły zasady turystyki zrównoważonej
E.VI.	**Włączenie sektora biznesu/przedsiębiorstw do działań na rzecz ochrony różnorodności biologicznej** Jednym z zobowiązań wynikających z Konwencji o Różnorodności Biologicznej jest *poprawa działań i współpracy na rzecz zwiększenia zaangażowania społeczności biznesu, w tym małych i średnich przedsiębiorstw… na rzecz realizacji celów Konwencji.*[20)] Włączenie biznesu/przedsiębiorstw do działań na rzecz ochrony różnorodności biologicznej jest priorytetem Strategii unijnej realizowanym przez rozwój platformy biznes i różnorodność biologiczna (B@B), zwłaszcza na obszarach Natura 2000. Polska platforma B@B, która stanowi ogólnopolskie forum wymiany informacji nt działań biznesu w zakresie ochrony przyrody, najlepszych praktyk oraz sposobów ich finansowania, jest w początkowej fazie funkcjonowania i wymaga dalszego rozwoju w kierunku wypracowania mechanizmów skutecznej integracji zagadnień różnorodności biologicznej do działalności przedsiębiorstw, zwłaszcza mikro, małych i średnich na poziomie lokalnym. Pomoże to skutecznie przygotować przedsiębiorstwa w sieci Natura 2000 i na innych obszarach o wysokiej wartości przyrodniczej, do transpozycji zaleceń planów ochrony do ich biznes planów.			
63.	Rozwój polskiej platformy B@B	Polska platforma B@B stanowi ważne narzędzie do wprowadzenia zagadnień różnorodności biologicznej do praktyki biznesowej. Należy zwiększyć znaczenie platformy na poziomie lokalnym, wprowadzając mechanizmy i dobre praktyki budowania partnerstw na rzecz ochrony różnorodności biologicznej adresowane do mikro, małych i średnich przedsiębiorstw na obszarach o wysokich walorach przyrodniczych, w tym zwłaszcza obszarach Natura 2000.	Ministerstwo Środowiska Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	% wzrost liczby nowych zarejestrowanych przedsiębiorstw na platformie B@B w stosunku do 2015 r. w skali roku
64.	Wsparcie opracowania biznes planów rozwoju przedsiębiorczości na obszarach chronionych, w tym	Realizacja planów zadań ochronnych wymaga nie tylko transpozycji ich zaleceń i wymagań do miejscowych planów rozwoju, ale także ich	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	Liczba opracowanych biznes planów dla obszarów chronionych

[20)] Decyzja 17 podjęta przez Konferencje Stron (KS) VIII nt. *Zaangażowanie sektora prywatnego,* Decyzja 26 KS IX nt. *Promowanie zaangażowania biznesu* i Decyzja 21 KS X 10 nt. *Zaangażowanie biznesu.*

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
	sieci Natura 2000	„przetłumaczenia na język biznesu". Umożliwi to rozwój lokalnych mikro, małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) na bazie możliwości wynikających z planów zadań ochronny i planów ochrony. Opracowanie pilotażowych biznes planów przyczyni się to do ustalenia powiązań między dobrymi praktykami biznesu i celami ochrony różnorodności biologicznej, wymiany najlepszych praktyk w zakresie wykorzystania istniejących mechanizmów ekonomicznych dla wspierania proprzyrodniczych przedsiębiorstw.		

Cel szczegółowy F: Ograniczanie zagrożeń wynikających ze zmian klimatu oraz presji ze strony gatunków inwazyjnych.

Wpływ zmian klimatu na różnorodność biologiczną dotyczy nie tylko poszczególnych gatunków, ale także całych ekosystemów. Zmiany klimatu będą wiązały się ze zwiększoną presją czynników stresogennych, co może skutkować naruszeniem dotychczasowych zależności między gatunkami i wpływać destabilizująco na ekosystemy. W celu ograniczenia i łagodzenia skutków zmian klimatycznych należy w pierwszej kolejności zbadać wpływ zmieniających się czynników klimatotwórczych na ekosystemy, a następnie, na podstawie zebranej wiedzy opracować i podjąć działania minimalizujące ich negatywny wpływ.

Gatunki inwazyjne, stwarzają istotne i szybko rosnące zagrożenie dla rodzimej różnorodności biologicznej w Europie i w Polsce, m.in. jako pochodna zmian klimatycznych. Wypracowanie i wdrożenie mechanizmów skutecznego zapobiegania ich szkodliwemu oddziaływaniu jest priorytetem UE. W tym celu opracowano odpowiednie strategie i przyjęto regulacje, wymagające wdrożenia w naszym kraju. Wiąże się to z prowadzeniem rozpoznawania ich występowania i doskonaleniem metod zwalczania. W tym celu należy m.in. opracować i wdrożyć skuteczny system monitoringu, z uwzględnieniem miejsc szczególnie narażonych na inwazje. Kolejnym etapem jest zbudowanie i wprowadzenie w życie systemu rozwiązań prawno-proceduralnych umożliwiających eliminację gatunków inwazyjnych, z uwzględnieniem racjonalnych priorytetów, zbilansowanych pod względem efektywności kosztowej.

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
F.I.	**Monitorowanie wpływu zmian klimatu na różnorodność biologiczną.** W celu adaptacji i przeciwdziałania skutkom zmian klimatycznych należy ocenić i śledzić charakter wpływu zmian klimatu na ekosystemy przez opracowanie i zastosowanie odpowiednich technik badawczych na różnorodność biologiczną. Ustanowienie systemu umożliwi prześledzenie trendów i prognozowanie kierunków zmian w poszczególnych ekosystemach w skali kraju. W 2012 roku powstało opracowanie „Ocena wpływu zmian klimatu na			

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
	różnorodność biologiczną oraz wynikające z niej wytyczne dla działań administracji ochrony przyrody do roku 2030, które wymaga weryfikacji na podstawie danych zebranych w terenie.			
65.	Opracowanie i wdrożenie założeń systemu oceny efektów zmian klimatycznych spójnego z Państwowym Monitoringiem Środowiska	W celu pogłębienia wiedzy o wpływie zmian klimatu na ekosystemy i gatunki zaplanowano opracowanie założeń i metodologii pozwalających stwierdzić i ocenić wpływ zmian klimatu na różnorodność biologiczną. Istotne jest stworzenie systemu oceny efektów zmian klimatycznych na bazie wyników Państwowego Monitoringu Środowiska.	Ministerstwo Środowiska	Opracowanie założeń systemu oceny wpływu zmian klimatu na różnorodność biologiczną
F.II.	**Ograniczanie presji ze strony obcych gatunków inwazyjnych.** Celem kierunku interwencji jest wdrożenie wymogów rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1143/2014 z dnia 22 października 2014 r. w sprawie działań zapobiegawczych i zaradczych w odniesieniu do wprowadzania i rozprzestrzeniania inwazyjnych gatunków obcych (Dz. Urz. UE L 317 z 04.11.2014, str. 35). Skuteczne przeciwdziałanie presji ze strony gatunków inwazyjnych i konfliktowych wymaga wdrożenia rozwiązań prawnych, stanowiących podstawę do zapobiegania i wczesnego wykrywania nowych introdukcji oraz zwalczania ich skutków. Niezbędna jest zmiana prawodawstwa, umożliwiająca skuteczną redukcję liczebności obcych gatunków ze stanu dzikiego. Niezbędne jest stworzenie i wdrożenie systemu wczesnego ich wykrywania, monitoringu oraz zwalczania. Potrzebne są także skuteczne rozwiązania przeciwdziałające przemytowi, obrotowi i hobbystycznym hodowlom i uprawom obcych, inwazyjnych gatunków oraz niwelujące skutki takich hodowli i upraw. W przypadku wpisania obcych gatunków inwazyjnych na listę gatunków łownych, należy przyjąć, że właściwym, pożądanym stanem ich populacji, do którego należy dążyć zgodnie z ustawą z dnia 13 października 1995 r. -Prawo łowieckie (Dz. U. z 2013 r. poz. 1226, z późn. zm.), jest stan zerowy.			
66.	Dostosowanie polskiego ustawodawstwa oraz opracowanie i wdrożenie odpowiednich rozwiązań organizacyjno-finansowych, które umożliwią wdrożenie Rozporządzenia UE dot. obcych gatunków inwazyjnych	Celem zadania jest wdrożenie wymogów rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1143/2014 z dnia 22 października 2014 r. w sprawie działań zapobiegawczych i zaradczych w odniesieniu do wprowadzania i rozprzestrzeniania inwazyjnych gatunków obcych (Dz. Urz. UE L 317 z 04.11.2014, str. 35). Istnieje potrzeba dostosowania istniejących przepisów krajowych tak, aby umożliwiały one skuteczne stosowanie ww. rozporządzenia, przez zapobieganie przedostawania się do Polski, eliminowanie lub zarządzanie rozprzestrzenionymi populacjami obcych gatunków inwazyjnych.	Ministerstwo Środowiska Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej	Nowelizacja prawa w zakresie systemu zapobiegania pojawiania się i rozprzestrzeniania obcych gatunków inwazyjnych. Ustanowienie systemu zapobiegania pojawiania się i rozprzestrzeniania gatunków inwazyjnych na terenie kraju
67.	Wdrożenie programów zwalczania inwazyjnych gatunków obcych	Opracowanie i wdrożenie planów zwalczania obcych gatunków inwazyjnych.	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	Liczba obcych gatunków inwazyjnych i powierzchnia objęta programami ich zwalczania

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
68.	Ustanowienie systemu nadzoru i monitorowania obejmującego obcych gatunków inwazyjnych	Skuteczne zwalczanie inwazyjnych gatunków obcych wymaga dostępu do rzetelnych informacji na temat dróg ich nieumyślnego wprowadzania. Istnieje potrzeba stworzenia systemu gromadzenia i rejestracji danych występowania w środowisku obcych gatunków inwazyjnych ze szczególnym uwzględnieniem obszarów o szczególnej podatności na inwazje, takich jak: okolice przejść granicznych, lotnisk i portów, obszary przylegające do ogrodów botanicznych i zoologicznych, ferm hodowlanych, stawów rybnych, transgraniczne cieki wodne. System nadzoru i monitoringu powinien być również wsparty przez ogólnodostępny internetowy system zgłaszania miejsc pojawiania się gatunków obcych.	Ministerstwo Środowiska	Uruchomienie monitoringu obcych gatunków inwazyjnych

Cel szczegółowy G: Zwiększenie udziału Polski na forum międzynarodowym w zakresie ochrony różnorodności biologicznej.

Polska, ze względu na znaczące zasoby przyrodnicze w skali Europy, wiekową tradycję i liczące się ośrodki badań naukowych, powinna odgrywać większą rolę niż dotychczas na forum międzynarodowym w zakresie ochrony różnorodności biologicznej. Należy dążyć do wzmocnienia międzynarodowego oddziaływania Polski na rozwiązywanie globalnych problemów w tym zakresie przez m.in. odegranie większej roli w instytucjach międzynarodowych i większe zaangażowanie ekspertów z Polski w prace tych instytucji. Wskazane jest także inicjowanie, prowadzenie lub wspieranie badań naukowych oraz działań ochronnych w innych krajach o słabszej gospodarce i wysokiej różnorodności biologicznej – w szczególności tych, z których zasobów przyrodniczych Polska korzysta. Bardzo istotne jest również zwiększanie zdolności instytucjonalnych w zakresie wdrażania i egzekwowania prawa międzynarodowego dot. handlu np. gatunkami zagrożonymi, drewnem egzotycznym w sposób, który nie doprowadzi do zubożenia zasobów różnorodności biologicznej na świecie.

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
69.	Utrzymanie i uzupełnienie członkostwa Polski w porozumieniach i organizacjach międzynarodowych	Polska jest jednym z nielicznych państw europejskich, których żadna z agencji rządowych nie jest członkiem IUCN. Wymaga to zmiany, tym bardziej że Polska uczestniczyła w tworzeniu IUCN.	Ministerstwo Środowiska	Przynajmniej jeden z organów państwowych staje się członkiem IUCN

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
70.	Wskazanie potrzeb i ew. podjęcie współpracy międzynarodowej w zakresie ochrony i zarządzania populacjami gatunków i siedlisk chronionych w skali regionów transgranicznych i biogeograficznych	Zadanie ma na celu dokładną diagnozę potrzeb, co do funkcjonowania międzynarodowych grup eksperckich zajmujących się transgranicznymi populacjami gatunków chronionych. Obecnie funkcjonuje m.in. polsko-słowacki zespół ekspertów do spraw ochrony dużych drapieżników. Brakuje współpracy międzynarodowej w zakresie ochrony i zarządzania zagrożonymi siedliskami i gatunkami w skali regionów biogeograficznych.	Ministerstwo Środowiska Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska	Liczba powołanych grup międzynarodowych z udziałem polskich ekspertów
71.	Wdrożenie Protokołu z Nagoi i rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady UE 511/2014	Protokół z Nagoi i wdrażające je rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE nr 511/2014 dnia z 16 kwietnia 2014 r. w sprawie środków zapewniających zgodność użytkowników w Unii z wymogami wynikającymi z Protokołu z Nagoi dotyczącego dostępu do zasobów genetycznych oraz uczciwego i sprawiedliwego podziału korzyści wynikających z wykorzystania tych zasobów (Dz. Urz. UE L 150 z 20.05.2014, str. 59), zakłada sprawiedliwy podział korzyści między tzw. „dawcami" i „biorcami" zasobów genetycznych. Protokół w założeniu ma gwarantować większą pewność prawną i przejrzystość dla dawców oraz użytkowników zasobów genetycznych.	Ministerstwo Środowiska	Ustanowienie systemu wdrażania dostępu do zasobów genetycznych oraz uczciwego i sprawiedliwego podziału korzyści
72.	Wspieranie badań i działań ochronnych poza granicami Polski	Wskazane jest inicjowanie, prowadzenie lub wspieranie badań oraz działań ochronnych w innych krajach o słabszej gospodarce i wysokiej różnorodności biologicznej (w tym w krajach sąsiadujących z Polską i krajach, gdzie migrują gniazdujące u nas ptaki), np. w ramach różnych programów CITES, funduszu małych grantów EUROBATS I ASCOBANS. W ramach środków przeznaczanych przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych na wspieranie projektów zagranicznych powinny znaleźć się także cele ochrony różnorodności biologicznej.	Ministerstwo Środowiska Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej Ministerstwo Spraw	Liczba uruchomionych programów i zrealizowanych działań w układzie międzynarodowym

Nr	Zadanie	Uzasadnienie	Instytucja wiodąca	Wskaźnik
		NFOŚiGW może stworzyć program małych grantów na wspieranie projektów realizowanych w partnerstwie z podmiotami zagranicznymi, dotyczących działań z zakresu ochrony przyrody wykraczających zakresem poza granice Polski jeżeli miałoby to związek z bezpieczeństwem ekologicznym RP.	Zagranicznych	
73.	Implementacja i egzekwowanie przepisów dot. regulacji handlu egzotycznym drewnem	Nielegalne pozyskiwanie drewna jest powszechnym problemem o znaczeniu międzynarodowym. Zapotrzebowanie na egzotyczne drewno, ale też papier i niektóre artykuły spożywcze (w tym zawierające olej palmowy) powodują, że konsumpcja w Polsce ma negatywny wpływ na różnorodność biologiczną w lasach tropikalnych. Pośrednio wpływa to też na krajowe gatunki, przez zmiany na zimowiskach niektórych ptaków. Wpływ ten może być ograniczony m.in. przez pełne wdrożenie przepisów rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 995/2010 z dnia 20 października 2010 r. ustanawiającego obowiązki podmiotów wprowadzających do obrotu drewno i produkty z drewna (Dz. Urz. UE L 295 z 12.11.2010, str. 23).	Ministerstwo Środowiska Główny Inspektorat Ochrony Środowiska	Liczba wykonanych kontroli zgodnie z przepisami rozporządzenia UE nr 995/2010
74.	Opracowanie i wdrożenie w życie krajowego programu wdrażania CITES	Realizacja postanowień CITES wymaga skoordynowanych działań. Dlatego wskazane jest opracowanie krajowego programu, wyznaczającego główne cele, priorytety, metody, jednostki odpowiedzialne, koszty i terminy realizacji działań. Opracowanie takiego programu wynika też z Zalecenia Komisji z dnia 13 czerwca 2007 r. określającego działania dotyczące wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 338/97 z dnia 8 grudnia 1997 r. w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi (Dz. Urz. WE L 61 z 03.03.1997, str. 1: Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 3, str. 136).	Ministerstwo Środowiska	Opracowanie i przyjęcie programu wdrażania CITES

11. Indeks skrótów stosowanych w Programie:

ASCOBANS	Porozumienie o ochronie małych waleni Bałtyku, Północno-Wschodniego Atlantyku, Morza Irlandzkiego i Morza Północnego
B@B	Inicjatywa biznes i różnorodność biologicznej (*business and biodiversity*)
CITES	Konwencja Waszyngtońska, Konwencja o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem (*Convention on International Trade in EndangeredSpecies of Wild Fauna and Flora)*
EUROBATS	Porozumienie o ochronie nietoperzy w Europie (*Agreement on the Conservation of Populations of European Bats*)
GDOŚ	Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska
GIOŚ	Główny Inspektorat Ochrony Środowiska
INSPIRE	Infrastruktura Informacji Przestrzennej we Wspólnocie Europejskiej (***IN****frastructure for* ***SP****atial****I****nfo****R****mation in* ***E****urope*)
IUCN	Międzynarodowa Unia Ochrony Przyrody (*International Union for Conservation of Nature)*
IZ-PIB	Instytut Zootechniki - Państwowy Instytut Badawczy
LIFE	Instrument finansowy LIFE
NFOŚiGW	Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
PROW	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich
UE	Unia Europejska